

HET DRAAGVLAK VAN DUURZAAMHEID

Een onderzoek naar het draagvlak van Transition
Towns initiatieven in Nederland

Willemijn Schipper
Multiculturalisme

Willemijn Schipper

3362566

w.d.schipper@students.uu.nl

Master Multiculturalisme in Vergelijkend Perspectief

Universiteit Utrecht

Begeleider: Diederick Raven

Het Draagvlak van Duurzaamheid

Een onderzoek naar het draagvlak van Transition Towns initiatieven in Nederland

Voorwoord

Een keuze maken gaat niet gemakkelijk en in het leven moeten er veel keuzes gemaakt worden. Zo kwam ik na mijn middelbare school op een punt waarop ik moest kiezen voor een vervolgstudie. Er waren zo veel studies die mij ‘leuk’ leken, maar hoe kan ik als 18-jarige weten wat ik de rest van mijn leven wil doen? Toch blijkt dat ik toen voor een studie heb gekozen die niet alleen ‘leuk’ was, maar ook interessant, mooi en heel erg leerzaam. Ook mijn keuze voor de vervolgstudie Master Multiculturalisme in vergelijkend perspectief is een goede actie geweest. Door deze master en de professoren en begeleiders van de master heb ik wederom enorm veel geleerd, veel ervaring opgedaan en een ontzettend leuke tijd gehad. De periode voorafgaand aan het onderzoek was even spannend, omdat je de rest van het jaar bezig bent met het onderwerp dat je kiest. Het bleek echter het hoogtepunt van dit jaar te zijn. Hoewel ik mijzelf nooit echt als ‘het onderzoekend type’ heb gezien, heb ik voor mijn gevoel goed werk verricht mede door het onderwerp wat zo goed bij mij past. Duurzaamheid, biologisch eten, liefde voor de natuur en liefde voor dieren hebben ervoor gezorgd dat ik een wending nam die ik van te voren niet als antropologisch gezien had. Met behulp van mijn ouders, mijn vriend, vrienden en mijn begeleider Diederick Raven, heb ik mijn liefde voor antropologie en mijn interesse in duurzaamheid en liefde voor de natuur kunnen combineren in een onderzoek: Transition Towns. Transitieleden zijn wereldverbeteraars, idealisten, maar vooral gewoon mensen die een initiatief van de grond proberen te laten komen. Door middel van dit initiatief willen ze Moeder Aarde ondersteunen en mensen bewust laten worden van het feit dat het zo niet verder kan. Mijn onderzoekspopulatie bestond grotendeels uit Transitieleden, of mensen die enigszins verbonden waren met de Transition Towns. Deze mensen hebben mij tijdens mijn onderzoek met open armen ontvangen en ontzettend veel informatie kunnen geven wat ik vervolgens goed heb kunnen gebruiken in mijn scriptie. Liefdevolle mensen die zich met hart en ziel inzetten voor de natuurlijke, maar ook de sociale omgeving. Hen, mijn informanten, wil ik ontzettend bedanken voor alles wat ze voor me hebben betekend en voor alle informatie die ze hebben kunnen geven aan mij. Ik hoop dat velen hen zullen volgen en dat we uiteindelijk in een wereld kunnen leven waarin bronnen niet worden uitgeput, we veel socialer met elkaar om kunnen gaan en we alles wat de natuur ons geeft zullen respecteren.

Naast mijn informanten wil ik ook graag mijn begeleider bedanken. Diederick heeft mij

ondersteund in mijn onderzoek en ik heb uit onze gesprekken zowel moed als motivatie kunnen halen. Diederick heeft een geheel eigen wijze van begeleiden en het bleek dat deze wijze mij erg beviel en ik daarom ook erg gestimuleerd werd, bedankt daarom. Ook zou ik mijn ouders graag willen bedanken. Met hen kon ik op niveau praten en sparren over het onderwerp, waardoor ik weer nieuwe ingevingen en inzichten heb gekregen. Zij staan altijd voor mij klaar en wanneer het even wat minder goed ging tijdens mijn onderzoek en ik hulp nodig had, wisten ze me weer op de rails te zetten.

Als laatst wil ik mijn vriend bedanken, die er altijd voor mij is. Hoe moeilijk het soms is om een studerende vriendin te hebben, terwijl je zelf al hard werkt. Toch wist hij me altijd te ondersteunen en me tot orde te manen wanneer ik door de bomen het bos niet meer zag; dankjewel daarvoor.

Dan rest mij nog om u veel leesplezier te wensen en hopelijk kan ik tot velen van jullie doordringen met de boodschap die voor mij heel duidelijk is geworden: verandering is nodig en verandering begint bij jezelf.

Inhoudsopgave

Inhoud

Voorwoord	2
Inhoudsopgave.....	4
1 Introductie	6
1.1 Inleiding.....	6
1.2 Opbouw scriptie	7
1.3 Onderzoeksdoel – en vraag	9
1.4 Onderzoeksveld- en populatie	10
1.5 Methoden.....	11
2 Theorieën.....	15
2.1 Ecologie en Antropologie.....	15
2.2 Paradigma's	15
2.2.1 De modernist	15
2.2.2. De ommekeer?.....	17
2.2.3. Logic of the same	19
2.3 Ongelijkheid	19
2.4 Structuur en agency	22
2.5 Lokaliteit	24
3 De Transition Towns	26
Hoofd, handen en hart	27
3.1 Motieven.....	30
3.2 Community building (on the internet).....	32
3.3 Individualiteit en sociale cohesie.....	34
Vignet – gesprekken met Ina.....	36
4 Het draagvlak	38
4.1 De Transitieleden: eigen keuze of gedwongen structuren.....	38
4.2 Mechanismen.....	40
4.2.2 Repair Cafés	42
4.2.3 Volkstuintjes.....	44
4.2.4 Krantenartikelen	44
4.2.5 Politiek.....	45
5 Transition Towns: Imagined Communities?	46
Vignet - Etentje Apeldoorn	49
6 Conclusie: een hechte gemeenschap?.....	51
Literatuurlijst.....	54

Verwijzingen	57
Bijlagen	58
Bijlage 1	58
Bijlage 2	60
Bijlage 3	62

1 Introductie

1.1 Inleiding

‘UN REPORT Says Small-Scale Organic Farming Only Way to Feed the World’, luidde de kop van een artikel dat via vrienden op Facebook rond circuleerde. Na verder onderzoek kwam ik terecht bij het rapport van de *United Nations Conference on Trade and Development*. De titel spreekt boekdelen; “WAKE UP BEFORE IT IS TOO LATE”. In het rapport zegt de VN commissie dat de voedsel crisis van 2008 ‘een belangrijke katalysator was voor het realiseren van de noodzaak van een fundamentele transformatie en het revalueren van de veronderstellingen welke het voedsel-, landbouw- en handelsbeleid in de afgelopen jaren heeft gedreven’ (UN Report 2013). Het zal geen makkelijke opgave worden, de fundamentele transformatie van ons landbouwsysteem noemt de VN zelfs ‘één van de grootste uitdagingen van de 21ste eeuw’ (UN Report 2013: i). Milieu crises, beperkte bronnen, klimaatverandering, de wereld heeft met haar groeiende populatie te maken met verschillende problemen, maar hoe is dit allemaal tot stand gekomen?

Grote mondialiseringsprocessen van de moderne tijd hebben geleid tot de relatieve verkleining van de aarde. Grensoverschrijdende processen die in het teken staan van kapitaal, goederen, services en ook mensen, leiden tot deze zogeheten *time-space compression* (Harvey 1989; Giddens 1990; Agnew 2001; Keulartz 2007 etc.). Oorzaken van deze processen zijn onder andere het neoliberale denken - vrije markt, zonder teveel bemoeienis vanuit de staat - technologie en de vergemakkelijking van communiceren op afstand. Deze processen hebben veel invloed op de inwoners van alle natie-staten in de wereld. Niet alleen heeft een burger in Europa nu veel meer zicht op wat er aan de andere kant van de wereld gebeurt, maar deze gebeurtenis, kan ook van invloed zijn op diezelfde burger in Europa. Dit geldt ook voor het milieu. Grensoverschrijdende milieuproblematieken zijn aan de orde van de dag en verschillende groepen en organisaties zoeken oplossingen voor deze problemen.

Eén van de factoren die zorgt voor vervuiling van de natuur is, volgens Bauman en met hem vele anderen, de bijna manische consumptiedrang van de mens. Bauman (2011) stelt in het hoofdstuk ‘consumerism and morality’ dat er drie raakvlakken zijn tussen de consumentenmarkt en ethiek: ‘shopping becomes a moral act’, identiteit en identificatie worden beïnvloed door de consumenten markt – denk aan mode – en aanvankelijk, wat tevens een onbedoelde consequentie is van de twee voorgaanden, is er de impact van consumentisme op de duurzaamheid van ons gedeelde thuis, de aarde (2011: 76 – 80).

Hoewel de Verenigde Naties in 2013 met een rapport komt dat waarschuwt voor de manier waarop we nu leven en consumeren, zijn er al veel andere initiatieven ontstaan in de laatste jaren die de maatschappij willen laten verduurzamen. Eén initiatief is dat van de Transition Towns. Oprichter van dit initiatief is de Britse permacultuur-activist Rob Hopkins. Deze *earth based spiritualist* startte in 2005 in Engeland het eerste initiatief van de Transition Towns (TT). Totnes, de woonplaats van Rob Hopkins werd de eerste TT in Engeland. Veel steden en initiatieven volgden, zowel in Engeland als over de hele wereld en zo ook in Nederland. De Transition Towns bestaan uit 'groepen enthousiaste burgers in steden, dorpen of buurten, die met elkaar aan de slag zijn om hun manier van wonen, werken en leven minder olie-afhankelijk, meer duurzaam en meer sociaal te maken. Piekolie, klimaatverandering en de hiermee samenhangende economische crises, zijn de belangrijkste drijfveren om in actie te komen'(Transition Towns Nederland: a¹). Het plan om vanuit de lokaliteit te beginnen komt voort uit het vermoeden dat wanneer we op overheden en beleid moeten wachten het "te weinig, te laat" is, als individuen alleen handelen, wordt het "te weinig", maar wanneer we gezamenlijk handelen 'dan is het misschien net genoeg, net op tijd' (Transition Towns Nederland 2013).

Het idee van de Transition Towns legt de basis voor dit onderzoek. De VN roept dat we radicaal moeten veranderen wat landbouw betreft (UN Report 2013). De grote, consumptiegerichte, mondiale markt vergt te veel van deze aarde. De vraag is hoe we deze radicale transformatie met alle wereldburgers moeten gaan managen. Het idee van de slechte behandeling van de natuur en de opkomst van heftige milieuproblemen is de laatste jaren steeds sterker geworden. Hervorming van de leefwijze van de mens is nodig en daarom zijn initiatieven als de Transition Towns van belang. De vraag is dan alleen hoe je mensen betreft bij dergelijke initiatieven die van *bottom up* georganiseerd worden?

1.2 Opbouw scriptie

Allereerst zal het onderzoek uiteen worden gezet. In dit hoofdstuk worden verder het doel, de vraag, de onderzoekspopulatie en het onderzoeksveld besproken. In deze paragrafen wordt uitgelegd waarom dit onderzoek plaats heeft gevonden, waarom het relevant is en hoe het tot stand is gekomen. Verder zal in dit hoofdstuk duidelijk worden welke methoden er gebruikt zijn en waarom ze gebruikt zijn en welke auteurs inspiratie hebben gegeven bij de gebruikte methoden. Ten slotte wordt besproken hoe ik het (voor)onderzoek en het schrijven van de

¹ Informatie met als referentie Transition Towns Nederland is van de site gehaald van het overkoepelende orgaan van de Transition Towns: www.transitiontowns.nl. Helaas is deze site recentelijk uit de lucht gehaald en heb ik om die reden diverse andere sites met dezelfde informatie als referentiepunt gebruik – zie verwijzingen.

scriptie heb ervaren en welke obstakels ik tegen ben gekomen.

Hoofdstuk twee bestaat uit een theoretisch kader dat is gebruikt bij dit onderzoek. In dit hoofdstuk wordt tot in detail besproken welke achterliggende theorieën, gedachten, ideeën, ideologieën en auteurs dit onderzoek tot stand hebben gebracht en zal duidelijk worden hoe ik tot bepaalde vragen en ideeën ben gekomen. Argyrou (2005), een antropoloog die zijn hoofd gebogen heeft over ecologische onderwerpen in antropologische context, en Bauman (2011), een socioloog die zich in zijn boek ‘Collateral Damage’ voornamelijk bezig houdt met sociale ongelijkheid in de huidige maatschappij, zijn leidend geweest in de opzet van het theoretische deel. Naast deze auteurs hebben ook Ingold (2011) en Ina & Rosaldo (2008) mij geïnspireerd in het schrijven van mijn theoretisch kader. Waar Ingold zich in zijn boeken meer richt op hoe mens en omgeving met elkaar omgaan of zouden moeten omgaan, spreken Ina & Rosaldo onder andere over samenlevingen, groeiende polarisatie, sociale ongelijkheid en mobiliteit. Met behulp van andere auteurs worden hun theorieën besproken, bijgestaan en soms ook ontkracht.

Vervolgens zal hoofdstuk drie beginnen met algemene informatie over de Transition Towns. De eerste twee paragrafen zijn voornamelijk beschrijvingen van wat de TT's precies inhouden, hoe ze zijn ontstaan en waar ze voor staan. Deze data komt voornamelijk van mijn internet onderzoek en om specifiek te zijn van de TT Nederland site. Ook is er veel informatie gehaald uit het ‘Transition Towns Handbook’, geschreven door Rob Hopkins – bedenker van de Transition Towns. Paragraaf twee gaat over gemeenschapsvorming op het internet. Met behulp van Kim (2000) analyseer ik gemeenschappen die op het internet worden gevormd en probeer ik dit te linken aan de TT's en hoe ik deze manier van *community building* terug zag bij het initiatief. Deze paragraaf vloeit voort in de volgende die gaat over individualiteit en sociale cohesie. Hoe heeft onder andere internet bijvoorbeeld invloed op het gemeenschapsgevoel en hoe is dit terug te vinden bij de TT's?

Hoofdstuk vier gaat in op het draagvlak van het TT initiatief. De vraag die ik in dit hoofdstuk probeer te beantwoorden is hoeveel mensen er deelnemen aan het initiatief en hoe de TT organisatoren zoveel mogelijk mensen bij het initiatief willen betrekken. Allereerst zal ik aan de hand van de termen *agency* en *structure* willen beargumenteren waarom mensen al dan niet de keus hebben om zich bij een dergelijk initiatief te voegen. Hebben mensen zelf de wil en de mogelijkheden om ervoor te kiezen zich aan te sluiten bij een organisatie als de TT, of zijn omgevingsstructuren zodanig sterk dat het afhankelijk is van waar je bent geboren en opgegroeid om deze keus überhaupt te kunnen maken? Daarnaast zal ik in dit hoofdstuk ingaan op welke mechanismen de initiatieven gebruiken om mensen te laten aansluiten bij de

TT's. Er zijn veel manieren waarop je mensen kan enthousiasmeren of overtuigen om deel te nemen aan de TT, maar de 'grootste' mechanismen zijn volgens mij de sociale media – voornamelijk internet, maar ook de kranten hebben een groot aandeel, de Repair Cafés – waarover later meer, de volkstuintjes en de politiek. Deze worden stuk voor stuk besproken hoe ze al dan niet een groot aandeel hebben in het motiveren van mensen om zich aan te sluiten bij de TT's.

In het laatste hoofdstuk probeer ik de term *imagined communities* van Benedict Anderson te koppelen aan de gemeenschappen van de Transition Towns. Anderson (2006) bespreekt hoe volgens hem, mensen verbondenheid voelen in een natie, terwijl deze mensen het grootste deel van de bevolking van een natie-staat nog nooit hebben ontmoet. Ook bij de Transition Towns zie ik tekenen van een 'verbeelde gemeenschap' en ik probeer duidelijk te maken wat er overeenkomt met de *imagined communities* van Anderson en wat niet.

Concluderend, kom ik met een groot paradox wat in dit onderzoek naar voren kwam en wat maatschappelijk breed te trekken is. Verder zal er kort samengevat worden wat er in de hoofdstukken besproken is en zal ik proberen een antwoord te geven op mijn hoofdvraag.

1.3 Onderzoeksdoel – en vraag

Het doel van dit onderzoek was om erachter te komen hoe initiatieven die pleiten voor duurzaamheid, leden weten te werven, of mensen hierbij weten te betrekken. In dit geval ging het specifiek om de Transition Towns initiatieven. Op de site van Transition Towns Nederland staat vermeld dat ze zoveel mogelijk uit de lokaliteit willen opzetten en dat iedereen welkom is bij de organisatie, de vraag blijft echter hoe dit aantrekkelijk wordt gemaakt en of het voor iedereen wel mogelijk is om zich aan te sluiten bij dit initiatief.

Maatschappelijk gezien is het een actueel onderwerp. Wetenschappers, organisaties en sommige individuen proberen de wereldbevolking bewust te maken van het feit dat de aarde uitgeput wordt en dat verandering in de levenswijze van de mens noodzakelijk is. Natuurlijke bronnen worden uitgeput en over een aantal jaar zal de mensheid niet meer op dezelfde manier kunnen leven als dat ze nu doen – denk aan Piekolie en het idee dat er wellicht over tientallen jaren niet meer voldoende olie is om te voorzien in de huidige standaard van leven voor een groot deel van de mensheid. Veel organisaties en initiatieven ontstaan om mensen hiervan bewust te maken en in te laten zien dat het anders moet. Dit maakt dit onderzoek maatschappelijk, maar ook wetenschappelijk relevant.

De vraag die volgt uit het onderwerp en centraal staat in dit onderzoek is:

“Welke mechanismen zijn er nodig om een groter draagvlak te creëren vanuit de *Transition Towns* organisatie en op welke manier wordt dit vormgegeven?”

Deze vraag is leidend geweest in mijn onderzoek en onder mijn onderzoekspopulatie.

1.4 Onderzoeksveld- en populatie

In 2008 kwamen er in Nederland veertien mensen bijeen om te exploreren hoe zij Transition Towns op zouden kunnen zetten. Na een ontmoeting met Rob Hopkins, bleek één van deze veertien mensen erg enthousiast over het idee van TT en het gevolg was dat er naar bondgenoten werd gezocht. Na een voorzichtige start met veel enthousiastelingen begint in 2009 de beweging erg hard te groeien (Transition Towns Nederland). Anthony Giddens, die vorig jaar, in 2012, op de ‘Planet under Pressure’ conferentie sprak, zei dat Transition initiatieven een belangrijke rol kunnen spelen wanneer het aankomt op *bottom up* reacties op mondiale problemen, waaronder klimaatverandering (van de Grift en Vervoort 2013). Deze lokale initiatieven, verbonden via een groot mondiaal netwerk, lijken te slagen waar regeringen en andere *top down* organisaties vaak falen in het overbrengen van inspiratie en het begeleiden van mensen naar een verduurzaming van het leven. Zo ook in Nederland proberen de organisatoren van deze burgerinitiatieven een groot publiek te winnen voor het mooie leven in de lokaliteit.

Maar hoe zit het met Nederland en duurzaamheid? Staan de mensen open voor lokale, dan wel nationale of mondiale initiatieven om te verduurzamen? In het Brundtlandrapport is de definitie van duurzame ontwikkeling ‘een ontwikkeling die voorziet in de behoeften van de huidige generatie, zonder de mogelijkheden van toekomstige generaties aan te tasten om in hún behoeften te voorzien’ (Both 1997: 7). Hoewel het een bekend begrip werd en men in staat was te gaan denken aan de natuur, werd er na een tijd ook bekend wat de gevolgen voor de Nederlandse maatschappij zouden zijn. De veranderingen van bijvoorbeeld Nederlandse productie- en consumptie patronen zorgde ervoor dat de consensus veel kleiner werd op het gebied van duurzaamheid (1997: 7). Nederlands milieugebruik ligt, als één van de landen in het westen, aanzienlijk hoger dan elders op de wereld. Er is sprake van overbelasting van het milieu, terwijl veel landen in bijvoorbeeld Afrika nog lang niet aan de grens zitten met betrekking tot het schaden van het milieu. Een oplossing, zegt Opschoor, ‘[...] is dan ook, ondanks de onprettige sociaaleconomische effecten – het verplaatsen van activiteiten naar een omgeving waar de schade van die activiteiten binnen de duurzame kaders blijft’ (1997: 17). Tevens zullen onze kennis van techniek en wetenschappen een bijdrage kunnen leveren aan de verduurzaming van Nederland.

Hoewel dit inderdaad oplossingen zouden kunnen zijn, is het van belang dat een groot publiek eerst bewust wordt gemaakt van het feit dat de wereld echt moet gaan verduurzamen. De Transition Towns initiatieven worden gezien als een goed begin. Vanuit de lokaliteit kunnen mensen worden ingelicht over consequenties van de milieuproblematieken en kennis maken met een duurzame levensstijl en haar mogelijkheden. De burgers die op welke manier dan ook betrokken zijn bij de TT initiatieven vormen mijn onderzoekspopulatie. Dit verschilde van individuen die de hele kar trokken tot mensen die er wel eens van gehoord hadden, of mensen die zich via de TT bezighielden met allerlei activiteiten, maar zich niet direct betrokken voelde.

1.5 Methodes

Dit onderzoek heeft vorm gekregen door het doen van etnografisch veldwerk. Als antropoloog studeer je *met* mensen en hopen we om te leren *van* ze (Ingold 2013). ‘What we might call ‘research’ or even ‘fieldwork’ is in truth a protracted masterclass in which the novice gradually learns to see things, and to hear and feel them too, in the ways his or her mentors do’ (2013:2). Naast het ondergaan van dit soort educatie is er in de antropologie ook sprake van het documenteren van onderzoek. Het werk dat hieruit voortkomt wordt ook wel een etnografie genoemd. Ingold stelt dat een antropoloog en een etnograaf vaak als één en dezelfde persoon wordt gezien, maar volgens hem is dit niet het geval (2013:3). Als voorbeeld komt hij met zijn vroegere droom een cellist te worden; wanneer hij bij een top cellist in de leer zou gaan en veel van hem zou leren, alle ins en outs, de manier van werken en de manier van leven, dan zou hij *met* zijn leraar studeren en *van* zijn manier van spelen leren. Hij zou meenemen wat hij heeft geleerd van zijn leraar en *vooruit* denken, reflecterend op zijn eerdere ervaringen. De drijfkracht die het project voortbrengt is voornamelijk *transformationeel*. Wanneer Ingold daarentegen niet bij die topmuzikant in de leer gaat, maar onderzoek gaat doen naar prominente Russische cellisten, dan zal het toch anders zijn. In dit project zou hij *over* het spelen van de cellisten leren, kijkt hij *terug* naar de informatie die hij heeft verworven en waar hij patronen in moet gaan herkennen en is het noodzakelijk dat hij alles *documenteert* (2013:3). Met dit voorbeeld wil Ingold onderscheidt maken tussen de antropoloog en de etnograaf. Als antropoloog zit je ergens midden in, doe je mee en leer je ervan en als etnograaf (etno = mensen en graaf = beschrijven) documenteer je.

Anthropology for me, is such a practice. If its method is that of the practitioner, working with materials, its discipline lies in the observational engagement and perceptual acuity that allow the practitioner to follow what is going on, and in turn to respond to it. This is the method, and

the discipline, known in the trade as *participant observation*' (Ingold 2013:4).

Participerende observatie is van groot belang in het onderzoek van een antropoloog. Het is een methode die de onderzoeker deel maakt van het dagelijkse leven van onderzochten, waaronder de dagelijkse rituelen, activiteiten, interacties en evenementen, die de onderzoeker intrinsieke en extrinsieke aspecten van een cultuur en leefgewoonte leert kennen (De Walt en De Walt 2002:1).

Met in gedachte houdend wat Ingold stelt over het documenteren van data, heb ik geprobeerd tijdens dit onderzoek zoveel mogelijk deel uit te maken van mijn onderzoekspopulatie. Hoewel ik zelf zeer geïnteresseerd ben in het creëren van een duurzaam leven en het overbrengen van het belang van duurzaam leven aan anderen, was het niet altijd gemakkelijk om geheel onderdeel te zijn van hetgene dat je onderzoekt. De etnograaf in jezelf wil documenteren en onthouden. Tevens wordt je vaak in een omgeving met informanten in de onderzoekersrol geplaatst en is het moeilijk om die rol los te laten. Daarnaast moet een onderzoekersomgeving ook de juiste omgeving zijn om *van* te leren in plaats van *over* te leren. Zoals Ingold zichzelf liever als Cellist zou zien dan als onderzoeker over Cellisten, had ik idealiter een actief lid van de Transition Towns kunnen worden. Toch bleek ik deze rol niet te kunnen vervullen, onder andere door de structuur van de Transition Towns. Hier wordt later verder op ingegaan.

Naast participerende observatie zijn er verschillende methoden van onderzoek gehanteerd. Ongestructureerde en semigestructureerde interviews maakten hier deel van uit. Ik heb etentjes gehad waarbij ik vrijwel niet stuurde en mensen hun ideeën en meningen met mij deelden, waarvan ik ontzettend veel geleerd heb en welke mij veel bruikbare informatie gaven. Zoals in DeWalt en DeWalt wordt uitgelegd worden in ongestructureerde interviews topics gepresenteerd in 'an open-ended way and exerts as little control over the interaction as possible' (2002:122). Met semigestructureerde interviews heb ik wat specifiekere vragen kunnen stellen aan informanten en zo wat meer kunnen sturen naar onderwerpen die het onderzoek beter konden dekken.

Een methode is om met mensen mee te bewegen, zodat bepaalde stromen zichtbaar worden. Dit is een oplossing van Karen Ho (2008) die schrijft over de vastgeroeste sociaalwetenschappelijke uitgangspunten en analyses. Ho doet onderzoek naar Wall Street bankiers en ziet het gevaar dat sociale wetenschappers hetzelfde discours van mondialisering gebruiken als de bankiers. Ze wijst erop dat sociale wetenschappers en Wall Street

investeerders invloed hebben op het wereldwijde analytische *framework*, wat behoorlijk paradoxaal is gezien het feit dat sociale wetenschappers over het algemeen critici zijn van kapitalisme. Ho confronteert antropologen met het feit dat zij mondialisering benaderen als een allesomvattend log proces. Zij ziet gevaar in het feit dat wetenschappers en bankiers hetzelfde discours gebruiken voor mondialisering. Daarom stelt ze dat we de van te voren vast gestelde paradigma's los moeten laten en ons volledig mee moeten laten bewegen met de onderzoekspopulatie – *go with the flow*. Een oplossing die in mijn ogen, vooral gericht op dit onderzoek, een uitstekend uitgangspunt is. We moeten los komen van het idee dat alles in hokjes te plaatsen is.

1.6 Reflectie

While in an earlier time researchers were often trained (or not trained) to go into the field with no preconceived theories or expectations, most researchers now enter the field with well-defined and specific research question, well-thought-out theoretical and conceptual frameworks, and ideas about social structure, social interaction systems, power relations, networks etc. (DeWalt & DeWalt 2002:68).

Zoals het citaat uit DeWalt en DeWalt hierboven aangeeft, gaat een onderzoeker tegenwoordig goed voorbereid op pad. Hoewel je voorafgaand aan een onderzoek vaak duidelijk hebt wat je wil onderzoeken, welke methoden je gaat gebruiken, hoe je mensen gaat benaderen, welke mensen je graag als informant zou willen hebben en een bepaalde structuur van je onderzoek hebt, loopt het niet altijd zoals gepland. Zo ook in mijn onderzoek liep ik tegen dingen aan waar ik van te voren niet op had gerekend. Iedere antropoloog heeft wel een keer ervaren dat er tijdens zijn of haar onderzoek bijgestuurd moest worden, of vragen of zelfs theorieën aangepast moesten worden.

Helaas begon mijn onderzoek vrij moeizaam toen bleek dat de allereerste informant met wie ik in contact was gekomen nog voordat mijn onderzoek officieel van start ging, het voor mijn gevoel liet afweten. Ik had een aantal keer met hem contact gehad via de telefoon en via de mail, waardoor ik wel al veel bruikbare informatie had ontvangen. Toch heeft hij me niet, zoals beloofd, kunnen voorstellen aan andere transitieleden, kunnen uitleggen hoe ik aan de slag kon met de site en Facebook van de TT en zijn we nooit tot een afspraak gekomen. Dit was een behoorlijke tegenslag, voornamelijk omdat ik overtuigd was dat ik een *keyinformant* had gevonden van wie ik veel zou kunnen leren en via wie ik veel mensen zou kunnen

benaderen. Vervolgens ben ik vol nieuwe moed weer verder gegaan met het benaderen van mensen via de mail en de telefoon. Apeldoorn bleek de plaats te zijn waar ik als eerste terecht kon en waar ik meteen goede contacten op kon bouwen. Zo kwam mijn onderzoek alsnog op gang en kreeg ik weer de motivatie om verdere contacten te gaan benaderen.

Ook conceptueel gezien heb ik iets aan gepast, of beter gezegd, wat theorieën toe moeten voegen. Tijdens mijn onderzoek kwam ik er namelijk achter dat sociale media een groot onderdeel is van de Transition Towns. Daarom vond ik het van belang om meer nadruk te gaan leggen op sociale media en het gebruik hiervan door de TT's. De site en de Facebook van de TT wordt bijna dagelijks gebruikt om artikelen te delen, verhalen te delen, documentaires aan te raden, maar ook om mensen uit te nodigen voor lezingen, of andere bijeenkomsten. In mijn onderzoeksopzet had ik hier te weinig aandacht aan besteed en ik heb geprobeerd om in deze scriptie het belang van sociale media over te brengen op de lezer.

Als laatste wil ik nog toevoegen dat het onderwerp van mijn onderzoek heel erg actueel is. Het maatschappelijke en wetenschappelijke belang van het onderzoek lijkt bijna vanzelfsprekend, omdat men bang is dat de aarde het niet langer volhoudt op de manier waarop men nu leeft. Dit maakte het soms moeilijk om uit de juiste informatie te selecteren uit een breed informatief kader. De focus van het onderzoek was duidelijk en vergemakkelijkte de selectie van informatie, maar toch was het verleidelijk om ieder artikel en iedere opmerking over duurzaamheid en de natuur aan te grijpen voor mijn onderzoek.

Uiteindelijk ben ik zeer tevreden over het resultaat van mijn onderzoek. Hoewel het een lastig proces is geweest, leer je toch weer veel over jezelf en over anderen tijdens een onderzoek. Zoals al eerder gezegd is het onderwerp van mijn onderzoek een *hot topic* en ik heb met veel mensen kunnen praten, sparren en discussiëren over ideeën om duurzaam te leven en om het optimale uit je leefomgeving te halen.

2 Theorieën

2.1 Ecologie en Antropologie

In dit theoretisch kader wordt ingegaan op de verandering van het denken over natuur en hoe men hiermee zou moeten omgaan. Het ontstaan van het moderne paradigma en de omslag naar het milieubewuste denken lijkt een goede stap te zijn, maar in hoeverre beïnvloedt dit het duurzame leven van wereldburgers? Vervolgens wordt er beargumenteerd dat ongelijkheid een rol speelt in de mate van verduurzaming van een maatschappij. Ongelijkheid stratificeert en polariseert en zorgt ervoor dat er mensen zijn die in een bepaalde structuur vast komen te zitten, zodat ze, ook al zouden ze willen, niet duurzaam zouden kunnen leven. Hier sluit het paragraaf van *agency* en *structure* op aan, want in hoeverre kan je *agency* gebruiken om je eigen wil te volgen? Als laatst zal ik dieper ingaan op het redelijk nieuwe fenomeen Transition Towns, de *bottom up* organisaties die steden zelfvoorzienend willen maken.

2.2 Paradigma's

2.2.1 De modernist

For a long time, by all accounts the last few centuries, nature was perceived as an intractable domain of utility and danger, which, as the language of the nineteenth century would have it, was to be mastered, tamed, brought under 'man's' control, bent to his will, forced to reveal her secrets, compelled to satisfy his needs and minister to his happiness (Argyrou 2005: vii).

Voor een zeer lange tijd was er sprake van een dominante kijk op de fysieke wereld door Europeanen. De natuur werd gezien als iets dat bemeesterd en beheerd moest worden door 'de man', aldus het moderne paradigma. Heidegger stelt dat de natuur gereduceerd wordt tot een 'reserve', een opeenstapeling van bronnen die oneindig ge(mis)bruikt mogen worden door de mens (2005:4). De overheersing van de natuur werd gezien als een volgende stap naar een beschaafde civilisatie, een belangrijk kenmerk van, niet de Europeaanse man, maar 'de man' an sich (2005:4). Vanwege wetenschappen en technologie kon de natuur overmeesterd worden. Men had al talloze keren bewezen dat ze, met behulp van wetenschap en technologie, wonderen konden verrichten in ieder aspect van het leven (2005:32) en de natuur was slechts een volgende stap in dit proces. 'Just as primitive man escaped from the limitations of his environment by clothing his nakedness in pelts and meeting the cold with fire' (2005:32). Een ieder die een ander beeld had van zichzelf en de fysieke omgeving werden gezien, behandeld en leerden zichzelf te behandelen als primitief, of zoals ze na de oorlog en in postkoloniale tijden ook wel zeiden 'traditioneel' en 'onderontwikkeld' (2005:vii). Zij waren degenen die de

natuur niet de baas wisten te zijn en werden gezien als incapabel, onschuldig, onwijs en bijgelovig.

Natie-staten uit het Noorden overheersten niet alleen de natuur, maar ook ‘Anderen’ – degenen die niet de baas wisten te zijn over de natuur. Het koloniale tijdperk is hier een voorbeeld van. Kolonialisme gaat onder andere over het verhaal van de ‘mastery of the rest of the world by a handful of European nations in which both the idea of nature and the mastery of the entity to which the idea refers are deeply implicated’ (2005:5). Henry Thomas Buckle (1878) was een voorbeeld van iemand die op deze manier dacht. Buckle stelde dat er een tendens was dat de Europeanen de natuur wisten te overheersen en iedereen buiten Europa overmeesterd werd door de natuur. ‘Such is the rule, and although ‘there are, in barbarous countries, several exceptions... in civilised countries the rule has been universal’’ (1878: 151). Het idee van de ‘wilden’ ofwel savages drong diep door in het Europeaanse denken en de Europeanen voelden zich geroepen om te helpen bij de ontwikkeling van de ander, zowel op het gebied van wetenschap en technologie, als bij de overheersing van de natuur. Dit moderne paradigma klonk ook door in de antropologie.

Victoriaanse antropologen reflecteerden vanuit en baseerden hun wetenschappen op het moderne paradigma. Rond 1860 leidde dit, stelt Stocking, tot een algemene consensus met verschillende onderliggende assumpties; dat de drijfkracht van sociaal-culturele ontwikkelingen te vinden is in de interactie van mannen en de externe omgeving, dat de cumulatieve resultaten van deze interactie in de verschillende omgevingen zijn gemanifesteerd in de differentiële ontwikkeling van verschillende groepen mensen, dat deze resultaten kunnen worden gemeten met behulp van de mate van controle over de externe natuur als het belangrijkste criterium, dat ook andere sociaal-culturele verschijnselen de neiging hebben zich te ontwikkelen in correlatie met de wetenschappelijke vooruitgang en dat in deze termen groepen mensen op een hiërarchische manier objectief geplaatst kunnen worden in verschillende stadia van menselijke ontwikkeling (1987:170). Eén van de bekendste voorbeelden van een Victoriaanse antropoloog is Edward B. Tylor. Hoewel hij stelde dat ‘natives’ niet minder humaan waren dan Europeanen, zag hij ze als primitief en inferieur. Hij baseerde zijn bevindingen op Charles Darwins’ evolutietheorie en dacht dat iedere samenleving eenzelfde pad moesten afleggen. Dit pad hadden de Europeanen al afgelegd - of neergelegd. Zo kwam Tylor met drie niveaus van culturele ontwikkeling; savagery, barbarism and civilisation. Criteria waren industriële kunsten, morele principes en

religie. 'If 'civilised man' had no rivers, he did not despair. He simply made canals. Such was the extent of his power' (Argyrou 2005:16).

Niet alleen in Europa was er sprake van een modern paradigma. In zijn inauguratie toespraak zei Truman in 1949 'What we envisage is a program of development. ... greater production is the key to prosperity and peace. And the key to greater production is a wider and more vigorous application of modern scientific and technical knowledge' (2005:27). Ook de Verenigde Naties geloofden dat alle onderontwikkelde landen het pad moesten volgen van het Westen, door het beheeren van natuur en daardoor economisch progressie te maken. In de jaren '60 uitte de Verenigde Naties voor het eerst zorgen over de natuur. Hoewel ze nog steeds over de ongelimiteerde mogelijkheden van de mens sprak, werd er ditmaal gezegd dat 'by his very success he (man) has created new problems such as the chemical contamination of the atmosphere, of the water supply and of foodstuffs' (UN 1963: 34).

Het moderne paradigma was indertijd een waarheid voor velen en men kon niet bedenken wat de desastreuze gevolgen voor de natuur zouden kunnen zijn. Argyrou stelt dat de kijk op de natuur van de moderne denkers – onder andere de moderne antropologen – een historisch pad heeft gelegd voor veel andere landen buiten Europa. Terugkijkend en wetende dat de gevolgen voor de natuur niet te overzien zijn, wordt het volgen van het pad als een grote fout gezien, dat leidt tot iets waar niemand wil zijn (2005:5).

2.2.2. De ommekeer?

Wat Argyrou in zijn boek *the second change* noemt, is een verschuiving van het denken over natuur als iets wat bemeesterd moet worden naar iets waar we mee samen moeten leven. *Man* werd vervangen door de *human being*, als bestaand tussen andere *beings* en de natuur. '“Man' too is no longer the Subject of the world and the indisputable master of nature, but a cautious, sensible and responsible steward' (2005:vii). Er ontstond een nieuw paradigma waarin werd gesteld dat we afhankelijk zijn van de natuur voor alles wat we nodig hebben en om te overleven. Degenen die eerder werden gezien als *backward* of zelfs *savage* zijn nu helden die altijd goed hebben geweten hoe met de fysieke omgeving om te gaan. Ze zijn getransformeerd tot diegenen die een diepliggende wijsheid hebben die ze over kunnen brengen naar de rest van de wereld.

Nature, it is now recognized, is a system of immense complexity and delicate balance whose future is currently in the balance. It has been burdened with numerous afflictions – deforestation, acid rain, depletion of the ozone layer, the greenhouse effect, the contamination of the seas, lakes and rivers, the poisoning of the food chain, the extinction of species and

consequent depletion of biodiversity. It is at the brink of collapse and must be protected and cared for as a matter of urgency. The death of 'man' has also given birth to a new creature, one that claims to be more perceptive and receptive, better placed to understand the order of things and its place in this order, a more cautious and considerate being (2005: 37).

De *modernist paradigm* maakt plaats voor de *environmentalist paradigm*. De mensheid kan het zich niet meer veroorloven om in strijd te zijn met de natuur en we moeten opnieuw leren harmonieus samen te leven met de natuur. Er zijn twee stromingen te onderscheiden volgens Argyrou in het milieubewuste paradigma; een puur functionalistische en een radicale en ethische stroming. De functionaristen zeggen dat we de natuur moeten redden om onszelf te redden. De radicalere stroming beweert echter dat we niet alleen de natuur moeten redden voor eigen belang, maar ook dat de natuur niet van ons is en wij haar daarom niet mogen vernietigen (2005:38).

In 1972 werd er voor het eerst een conference georganiseerd door de VN voor de 'Human Environment'. Hierin werd deze nieuw ingeslagen weg verder ondersteund door te stellen dat natuur – *of the giving environment* – ons genereus bevoorradt en onze behoeften verzorgt, van onze fysieke overleving tot onze intellectuele, spirituele, morele en sociale groei (2005:41).

Een auteur die zich bezig houdt met het dualisme van mens, cultuur en dier, natuur, is Ingold. Ingold's pleidooi in zijn boek 'Being Alive' (2011) is dat we onszelf moeten gaan zien als een geïntegreerd element van onze omgeving, niet als een gedisintegreerd geheel waardoor we onszelf bewegen. We moeten de wereld als een *meshwork* zien, beargumenteert Ingold, 'a tangled mesh of interwoven and complexly knotted strands. Every strand is a way of life, and every knot a place' (Ingold 2011: 151). Verder stelt hij dat betekenissen niet bijgevoegd of opgelegd worden door bijvoorbeeld cultuur, aan de wereld dat leeg is van betekenissen. In tegenstelling, betekenis ontstaat vanuit en door het leven 'alongside the landscapes, the practices, and the livers themselves' (2011: 151).

In zijn nieuwe boek 'Making' (2013) spreekt Ingold over hoe men op een andere manier moet kijken naar zichzelf en de omgeving waarin men zich bevindt. Eigenlijk moet je in *correspondence* gaan met de materialen om je heen en zit je in een continue proces met je omgeving. Het idee dat iemand iets in zijn hoofd heeft – een beeld, een uitkomst, een design – en dat datgene wat gemaakt wordt dan het gevolg is van dat beeld in het hoofd – *hylomorphic model* - klopt volgens Ingold niet. Ingold ziet *making* als een proces van groei

(2013:21) ‘Far from standing aloof, imposing his designs on a world that is ready and waiting to receive them, the most he can do is to intervene in worldly processes that are already going on, and which give rise to the forms of the living world that we see all around us – in plants and animals, in waves of water, snow and sand, in rocks and clouds – adding his own impetus to the forces and energies in play’ (2013: 21). We moeten *making* longitudinaal zien, als een samenvloeiing van krachten en materialen, in plaats van lateraal, als een transpositie van een beeld naar een object (2013: 22).

2.2.3. Logic of the same

Hoewel Argyrou (2005) spreekt over een verandering van denken in de laatste decennia – van modern naar ecologisch – betwist hij de notie dat de *environmentalists* een radicale afstand zouden hebben genomen van de modernistische onderbouwingen. Argyrou stelt daarentegen dat de ecologische beweging de logica van de modernisten herhaalt en zelfs uitbreidt. Dit noemt hij de *logic of the Same*. De term geeft aan dat het beeld dat iemand neerzet een variant is van hoe diegene zichzelf ziet. Dit houdt in dat de westerse landen hun ideeën van wetenschap, technologie, economie en milieu willen reproduceren in niet-westerse landen. Dan spreekt Argyrou ook nog over the *logic of the same* – met kleine s – dat een epistemologie van alle kennis is, waaruit de ‘Ander’ wordt gemaakt.

Het westen is nog steeds bezig met het spinnen van een web van macht over de wereld, waarin andere landen verstrikt raken en vervolgens niet meer los kunnen komen (2005: 6). Enkele decennia geleden stuurden de VS, de VN en Europa ‘the rest’ nog aan op eenzelfde weg naar civilisatie door de natuur te bemeesteren, maar heden ten dage worden ze tegen gehouden, omdat blijkt hoe slecht het voor de natuur is geweest. Argyrou stelt dat dekolonisering van alles – ook de sociale wetenschappen – nodig is om ons zo van het moderne paradigma te verwijderen. Het superieure westen met haar paradigma’s heeft echter ook te kampen met problemen. Ongelijkheid bestaat niet alleen tussen landen, maar ook binnen landen. Bauman (2011) stelt dat ongelijkheid één van de grootste problemen is van de huidige maatschappijen.

2.3 Ongelijkheid

One structure, however, stands out far above the rest in the degree to which all the simple, indeed commonsense, truths spelled out above are forgotten or suppressed, ignored, played down or even openly denied: the structure in question is society (2011:2).

Bauman begint in zijn boek 'Collateral Damage' (2011) met een voorbeeld van structuren van bepaalde constructies, zoals een elektriciteitsnet en een brug. Met deze voorbeelden geeft hij aan dat dergelijke constructies niet afbreken omdat het geheel het niet aan kan, maar omdat de 'zwakste schakel' – of bijvoorbeeld de zwakste pilaar van de brug - het niet meer kan dragen. Dergelijke structuren moeten vaak gecontroleerd en/of gerepareerd worden. De kans dat het kan instorten, mag niet bestaan. Bauman vraagt zich af waarom dit niet gebeurt bij de structuur *society*. Hoewel bij een brug of een elektriciteitsnet de zwakste elementen in de gaten worden gehouden en gerepareerd waar nodig, wordt bij een maatschappij de kwaliteit bepaald aan de hand van de gemiddelde kwaliteit van de verschillende mensen in een samenleving. In feite is de enige routinematige index, die 'het welzijn' meet en daarmee het succes of het falen van de autoriteiten die bescherming moeten bieden aan de natie, het gemiddelde inkomen of de gemiddelde rijkdom van haar leden, niet de mate van ongelijkheid of ongelijkheid van distributie (2011:3). De boodschap van dergelijke metingen lijkt daarom te zeggen dat ongelijkheid noch een gevaar voor de samenleving als geheel en noch een bron van problemen die de samenleving beïnvloeden, wat door de politiek in stand wordt gehouden. In deze maatschappij is er sprake van een klassenmaatschappij waarin individuen zijn opgenomen in verschillende klassen. Zij zullen ook, naar verwachting aansluiten bij die toegeschreven klasse en de functies uitvoeren die die klasse toewijzen om te kunnen presteren in het 'sociale systeem'. De onderklasse bestaat, maar volgens Bauman is het duidelijk niet een onderdeel van de samenleving. Het is niet iets wat de maatschappij nodig heeft voor haar bestaan of wat aan het voortbestaan van haar welzijn bijdraagt, in feite, zou de maatschappij beter af zijn zonder onderklasse.

De waarschijnlijkheid om een *collateral victim* te worden van menselijke onderneming - hoe nobel het verklaarde doel ook is - , of van een natuurlijke klasse blinde, is op dit moment een van de meest opvallende dimensies van sociale ongelijkheid - en dit feit spreekt boekdelen over de toch al lage en nog steeds dalende status van sociale ongelijkheid binnen de hedendaagse politieke agenda. Een voorbeeld van ongewenste neveneffecten schetst Bauman aan de hand van de orkaan Katrina. In Louisiana, New Orleans, wisten ze dat Katrina zou komen en men had vrijwel genoeg tijd om te schuilen. Maar dit gold niet voor diegenen die niet genoeg geld hadden om bijvoorbeeld een vliegticket te kopen, of een verblijf in een motel te betalen en waar de rijkere in Louisiana verzekerd waren tegen schade en zich daarom alleen zorgen hoefden te maken over hun gezondheid, zouden de armeren alles verliezen. 'Katrina might not be choosy or class-biased, it might have struck the rich and the

poor with the same cool and dull equanimity – and yet that admittedly natural catastrophe did not feel similarly ‘natural’ to all victims. Whereas the hurricane itself was not a human product, its consequences for humans obviously were’ (2011:6).

Zygmunt Bauman kenmerkt in het hoofdstuk ‘requiem for communism’ onze huidige samenleving als een *liquid modernity*. De vrijheid van de markt en het terug trekken van de staat geven een andere betekenis aan moraliteit. Individualiteit is aan de orde van de dag en het gevoel van saamhorigheid en onderlinge verbondenheid lijkt niet meer van deze tijd (2011). Het proces waarin ongelijkheid een machtsstrijd wordt, bestaat uit de ‘manipulatie van onzekerheid’ (2011: 42). Waar voorheen de machtshouders afhankelijk waren van de bourgeoisie en andersom, zitten we nu in een tijd dat flexibiliteit een vereiste is en wat als gevolg heeft dat men veelal in onzekerheid leeft. In de tijd van het fordisme zaten er grenzen aan ongelijkheid die het kapitaal kon overleven en ‘both sides of the conflict had vested interests in preventing inequality from running out of control’ (2011: 44). Door mondiale processen zijn bedrijven echter erg fluïde geworden, wat de werkers kwetsbaar maakt. Deregulatie is volgens Bauman de nieuwe filosofie van de managers, die de bedrijven en de vastigheid van procedures als het ware verbokkelen (2011: 49). Hierdoor is de onderlinge afhankelijkheid een eenzijdige afhankelijkheid geworden en worden diegenen die baat hadden bij de vastigheid van het fordisme blootgesteld aan onzekerheid en kwetsbaarheid.

As a result, as Firebaugh observed, the distance between ‘developed’ and ‘poor’ countries tends to shrink, whereas in the countries that seemed not long since to have got rid of jarring social inequalities once and for all, the sky’s-no-limit growth of the distance between the ‘haves’ and the ‘have nots’, known in the Europe of the early nineteenth century, is coming back with vengeance’ (2011:51).

Veel theorieën over mondialisering impliceren dat de processen synoniem zijn aan homogenisering, omdat de wereld cultureel en economisch gezien steeds meer hetzelfde wordt. Echter, volgens Agnew, is er niets minder waar. Er is aanzienlijk veel bewijs dat mondialisering de wereld polariseert (2001:135). Hele geografische gebieden worden over het hoofd gezien en in deze processen wordt er voorbij gegaan aan veel lokaliteiten en (arme) mensen. De wereld is in tegenstelling tot het homogene geheel een complex mozaïek van ‘inter-linked global city-regions, prosperous rural areas, resources sites, and “dead lands” increasingly cut off from time-space compression’ (2001:135). Ina & Rosaldo spreken ook

van de *limits of global mobility and connection* (2008:29). We leven niet in een wereld van ongebreidelde stromen en grenzeloze connectiviteit. Er zitten grenzen aan mobiliteit en connectiviteit. Objecten kunnen niet vrij rond circuleren en niet iedereen heeft dezelfde capaciteiten voor mobiliteit (2008:29-30). Ferguson (2006) stelt dat mondialisering daarom tegelijkertijd over dichte netwerken en interconnectiviteit gaat, als over uitgebreide uitsluiting en afwijzing (2008: 33). Bij dergelijke ongelijkheden waarin sommige mensen zowel economisch, sociaal en mobiel gestratificeerd zijn, wordt het een uitdaging voor de wereld om duurzaamheid door te laten dringen in ieders leven. De vraag dan is, hoe maak je mensen bewust en hebben ze dan een keus om mee te gaan, of zitten ze vastgeroest in structuren die hen tegenhouden?

2.4 Structuur en agency

Antropologie in relatie tot mondialisering is het meest betrokken met hoe mondiale processen zich op een lokaal niveau uiten. Of zoals Ina en Rosaldo het zeggen ‘how globalizing processes exist in the context of, and must come to terms with, the realities of particular societies, with their accumulated – historical – cultures and ways of life?’ (2008:7). Daarbij wordt er veel aandacht aan *human agency* besteed. Aan de ene kant stelt onder andere Bauman dat structuren bepalend zijn voor het leven van mensen en anderzijds is de *agency* van mensen erg belangrijk wanneer het om antropologische onderzoeken gaat. Deze paragraaf legt beide begrippen verder uit in relatie tot het onderzoek.

Biologische producten zijn vaak niet betaalbaar voor iedereen, zonnepanelen zijn voor velen onbetaalbaar en over een nieuwe auto die op elektriciteit rijdt denken velen niet eens na. Duurzaamheid is niet voor iedereen haalbaar en in hoeverre zijn de structuren waarin iemand zich bevindt, van invloed op een persoon als het op duurzaamheid aankomt? Daarbij is het belangrijk te weten in hoeverre men vervolgens zelf het verloop van zijn of haar leven kan bepalen en welke invloed dat heeft op de omgeving. Met andere woorden, kijkend naar de relatie tussen mens en plaats gaat het om de wisselwerking tussen mens en omgeving.

Deze paragraaf benadert vanuit twee verschillende perspectieven de relatie tussen mens en plaats. Het eerste perspectief richt zich op de vrijheid van keuze die een individu heeft om invulling te geven aan zijn of haar manier van leven. Het tweede perspectief stelt centraal dat omgevingsinvloeden deze keuzes kunnen beperken of zelfs bepalen.

Het eerste perspectief is de individuele benadering en gaat uit van de *agency* van een individu.

In het woordenboek van antropologie (Barfield 1997) wordt *agency* uitgelegd als ‘the capacity of human beings to affect their own life chances and those of others and to play a role in the formation of the social realities in which they participate’ (1997: 4). Individuen hebben volgens deze theorie de capaciteit om hun eigen leven te beïnvloeden. Ook kunnen individuen de levens van anderen beïnvloeden en creëren daarbij samen met anderen de sociale realiteit waarin zij leven. Instituties en relaties die worden gevormd tussen mensen hebben invloed op de keuzes en handelingen van individuen. Voorbeelden van deze instituties en relaties zijn sociale constructies als klasse, hiërarchieën en bureaucratieën (Barfield 1997: 4).

Bij het tweede perspectief worden keuzes en invloeden die individuen zelf kunnen maken en uitoefenen beperkt of zelfs bepaald door structuren. Het structuralisme dat in de antropologie in de jaren '60 en '70 ontstond gaat uit van de overheersing van sociale structuren over individuen. Eén van de kenmerken van het structuralisme is dat individuen onbewust handelen en dat dit sterker is dan het maken van bewuste keuzes en handelingen om de loop van het leven te beïnvloeden.

Little attempt is made to examine the attitudes and ideas of people, or the norms that supposedly guide them, the assumption being that what motivates people lies beyond their consciousness at the level of deep structure (Barret 1996:142).

Structuralisten onderzoeken niet de empirische en observeerbare gedragingen en ideeën van individuen, maar gaan op zoek naar de *deep structure* – onderliggende principes en factoren die niet observeerbaar zijn en door sociale structuren beheerst worden (Barrett 1996:142). Deze principes en factoren kunnen normen en waarden, instituties of algemene ideeën zijn. Het idee van de structuralisten is dus dat individuen onbewust keuzes maken door de invloeden van sociale structuren.

Ypeij (2000) heeft in haar onderzoek naar overlevingsstrategieën in arme wijken een combinatie van zowel de structurele als de individuele benadering als grondslag genomen. Zo zegt zij dat men altijd keuzes kan maken om een leven te veranderen of een doel te bereiken. Echter culturele, sociale en economische structuren kunnen deze keuzes belemmeren. Hier voegt ze wel aan toe; ‘these factors do not completely eliminate choices’ (2000: 172). Hieraan kan worden toegevoegd dat de aspiraties van mensen tot stand komen in een bepaald maatschappelijk en politiek kader. Zoals Ruth Benedict in de jaren dertig in haar artikel ‘The individual and the pattern of culture’ beschreef;

Society in its full sense [...] is never an entity separable from the individuals who compose it. No individual can arrive even at the threshold of his potentialities without a culture in which he participates. Conversely, no civilization has in it any element which in the last analysis is not the contribution of an individual.

Ruth Benedict (Moore & Sanders 2006: 78)

Mens, maatschappij, omgeving en sociale instituties hebben invloed op elkaar. De twee perspectieven behandeld in deze paragraaf sluiten elkaar niet uit. Duurzaamheid zou daarom iets kunnen zijn waar mensen met weinig economische capaciteit voor kunnen kiezen, maar beperkingen of obstakels zijn wel degelijk aanwezig. Eén idee is dat wanneer bepaalde initiatieven lokaal georganiseerd worden, het meer mensen kan bereiken.

2.5 Lokaliteit

Al dan niet een modern paradigma, of een westers idee, feit blijft dat we kampen met grensoverschrijdende milieuproblematieken. Volgens Keulartz gaan deze problematieken hand in hand met de grote processen van de *global change* (2007:3). Het mondiale karakter van de milieuproblemen vereist een internationale aanpak. Hiervoor is niet alleen samenwerking nodig op verschillende niveaus - lokaal, nationaal, regionaal, globaal – maar ook tussen verschillende partijen als overheden en bedrijven (2007:4). Het grote karakter van de problematieken veroorzaken een spanning tussen diversiteit en duurzaamheid. Er zijn veel verschillende natie-staten, overheden, multinationals en bevolkingsgroepen die met elkaar tot een oplossing moeten komen. Wetenschap kan hierin een oplossing spelen, vanwege het universele karakter (2007:5), maar gezien normale wetenschappelijke paradigma's vaak 'kritiekloos omhelsd' worden en het volgens Argyrou's *Logic of the same*, ook vanuit het westen geredigeerd wordt, blijft er spanning tussen diversiteit en duurzaamheid. Om tot internationale samenwerking te komen, ben ik ervan overtuigd dat het op een lokaal niveau moet beginnen. *Top down* acties hebben geen zin, zolang niet iedereen op lokaal niveau overtuigd is van het feit dat er veranderingen plaats moeten vinden.

Een vrij recent *bottom up* initiatief is die van de *Transition Towns*. Dit initiatief, ontstaan in Engeland, moet niet gekarakteriseerd worden als *anti global*, omdat dit alleen gebaseerd zou zijn op de dominante kijk van mondialisering als een *top down* proces. Dit initiatief moet, volgens Grift en Vervoort (2013) eerder gezien worden als een *grassroots globalisation*

(2013:2). Dit concept, verkregen van Appadurai (2000), interpreteert verschillende sociale manifestaties die de negatieve consequenties van mondialisering tegen willen gaan. De Transition Towns zijn, in deze context, een ‘lokaal antwoord op mondiale uitdagingen, waar lokaliteit is verbonden aan een mondiaal netwerk’ (2013:3).

In deze *liquid times*, waarin kwetsbaarheid, onzekerheid en ongelijkheid een grote rol spelen, bieden initiatieven als Transition Towns een houvast. Via deze initiatieven wordt geprobeerd een gemeenschap te creëren die de negatieve gevolgen van mondialisering voor de natuur, het milieu en de kwaliteit van het leven tegen kan gaan (2013: 3).

3 De idealisten van vandaag zijn de realisten van morgen!²

De ‘Transition Town’ is een organisatie ontstaan in Engeland, met als bedenker Rob Hopkins. Onder andere door internet is de TT een bekend fenomeen geworden in Nederland. Transition Towns bestaan uit ‘groepen enthousiaste burgers in steden, dorpen of buurten, die met elkaar aan de slag zijn om hun manier van wonen, werken en leven minder olie-afhankelijk, meer duurzaam en meer sociaal te maken’ (Hopkins 2008 en Transition Towns Nederland: a).

Eén van de informanten in Apeldoorn die inmiddels erg actief is bij de TT heeft naar aanleiding van een documentaire over Cuba zich verdiept in de Transition Towns. Deze documentaire ‘Power of Community: How Cuba Survived Peak Oil’ laat zien dat Cuba’s inwoners naar creatieve oplossingen zochten toen Cuba in 1990 geen olie meer ontving. De plotselinge schaarste aan voedsel en middelen moest opgevangen worden en Cubaanse inwoners wisten op een efficiënte manier dit te doen en daarnaast beter om te gaan met de natuur. Ina, mijn informant, werd geïnspireerd door deze manier van landbouw en voelde er veel voor om ook wat te gaan betekenen voor Moeder Aarde en de maatschappij.

De Transition Towns willen laten overkomen dat er ‘praktische, sociale en betaalbare’ oplossingen zijn wanneer men om wil schakelen naar een duurzame wereld. Hierbij wordt vermeld dat ze niet afhankelijk zijn van de overheid of het bedrijfsleven, maar dat ze inzet nodig hebben van alle individuen. ‘In kleine en grote burgerinitiatieven die wereldwijd de vitaliteit van de lokale economie versterken en het welzijn van lokale gemeenschappen verbeteren’ (Transition Towns Nederland: b).

Voor de Transition Towns is de lokale gemeenschap van groot belang. De TTer’s willen vanuit de lokaliteit meer biodiversiteit en veerkracht creëren. Met biodiversiteit verbreden ze de verscheidenheid aan levensvormen in de omgeving en des te meer biodiversiteit, hoe gezonder het ecosysteem is. De veerkracht houdt in dat de natuurlijke omgeving de capaciteit heeft om zichzelf te herstellen nadat er schade is aangericht, bijvoorbeeld door brand, overstromingen, insectenplagen en windstormen. Door de biodiversiteit en de veerkracht te vergroten kunnen ‘mens en natuur in tijden van crisis goed reageren’ (Transition Towns Nederland: b) De grootste uitdaging voor de mensheid is volgens de TT om ‘de overgang naar een wereld met minder energie en minder spullen, zowel haalbaar, als aantrekkelijk, als op tijd uit te voeren’ (Transition Towns Nederland: c).

² Citaat van Professor Jan Tinbergen in de jaren ‘60

Eén van de slogans op de site is; ‘TT is er voor iedereen’. Er wordt gesteld dat de TT een veelzijdige maatschappelijke beweging wil zijn en moet zijn. Door gemeenschappelijk en vanuit de lokaliteit te handelen kan de wereld misschien nog net op tijd zijn om de natuur te redden. Op de site staat het mooi beschreven, maar hoe het in de werkelijkheid gaat en hoe mensen van alle lagen van de maatschappij daadwerkelijk betrokken worden bij projecten van de TT is een andere kwestie.

Geen ivoren torens, geen academici met erudiete schrijfsels, geen slaafs navolgen van een model waaraan niet getornd mag worden... Achter deze site en achter het transitie-model, zitten mensen die actief betrokken zijn bij de transitie in hun buurt, woonplaats of bedrijf. Mensen die leren door te doen, elke dag weer leren van het leven en de aarde. Mensen die begrijpen dat het niet past om achterover te leunen en te wachten tot iemand anders het werk voor hen doet.

Mensen zoals jij misschien... (Transition Towns Nederland: d)

In 2013 zijn er in Nederland al meer dan zeventig plaatsen waar transitiegroepen ontstaan zijn. De ene Transition Town bleek actiever te zijn dan de andere tijdens het onderzoek. Tevens was de ene TT groep enthousiaster over het vertellen van wat ze doen en hoe ze hun doelen willen bereiken, dan de andere groep. Wellicht hangt dit samen met de mate van activiteit die plaatsvindt binnen een TT. Het idee binnen de Transition Towns is dat iedereen kan bijdragen aan de transitie van een dorp, stad of gemeenschap. Het wordt bewust kleinschalig en laagdrempelig gehouden zodat veel mensen zich aan kunnen sluiten bij het initiatief, maar gebeurt dit ook en zien mensen van buiten de groep dit ook? Iedereen is welkom om in zijn of haar buurt te beginnen met een verandering van omgang met de aarde en energie en hoewel veel mensen zich bewust zijn van het feit dat er verandering moet komen, blijkt ook de Transition Town een grote stap te zijn voor velen. Hier wordt later in deze scriptie verder op in gegaan.

Hoofd, handen en hart

Om de Transition Towns te vormen wordt er door de uitvoerders gesproken van een ‘integrale, ecologische visie op het leven, verwoord in het model van Hoofd, Handen en Hart’ (Transition Towns Nederland: e). Dit zijn volgens hen drie facetten van het leven op aarde die

nauw verbonden zijn met elkaar en samen horen te werken. Daarin heeft ieder aspect een andere taak.

Zo wordt van het ‘Hoofd’ verwacht dat deze bewust nadenkt over gewonnen informatie over bijvoorbeeld Piekolie en klimaatproblemen en zo inziet dat er verandering moet komen ten behoeve van de natuur. De documentaire over Cuba deed Ina bijvoorbeeld haar ogen openen; het kan ook anders! Zo zijn er voor andere informanten ook momenten in het leven geweest dat ze in zagen dat het niet meer verder kan zo. Een wandeling door de natuur, een documentaire over massaproductie – waarbij het leed van dieren extreem zichtbaar wordt, een bijeenkomst over milieuvervuiling enzovoorts. Allemaal redenen voor mensen om in te gaan zien dat er een stap nodig is in de andere richting, dat er verandering moet komen en dat het nu moet gebeuren.

Vervolgens is het noodzakelijk om verder te gaan met de ‘Handen’. Men moet dingen gaan uitvoeren om zo verandering te brengen in de huidige maatschappij wat betreft natuurvervuiling. Op de site van de TT staat vermeld dat ‘de scheiding tussen Hoofd- en Handenarbeid(ers) heeft veel mensen hulpeloos en afhankelijk gemaakt’ (Transition Towns Nederland: e). Tuinieren, voedsel kweken, huizen bouwen, apparaten repareren is niet meer vanzelfsprekend voor veel mensen. Wanneer deze basisvaardigheden weer aangeleerd worden kan dit men ‘zelfvertrouwen en tevredenheid terug geven’. Voor een Transitieleden zijn volkstuintjes en repaircafés bekende termen, veel informanten nemen hier ook deel aan. Verbouwen hun eigen voedsel en gaan naar bijeenkomsten waar ze met zijn allen kapotte apparaten gaan maken en zo de duurzaamheid vergroten.

Naast het ‘Hoofd’ en de ‘Handen’ spreken de Transitieleden ook van het ‘Hart’. Het ‘Hart’ is nodig om een positieve zienswijze te hebben. ‘Dat vereist dus ook inzicht in de psychologische processen van verandering. De grootste kracht voor het ‘hart’ is het ontwikkelen van vertrouwen dat dingen zullen gaan lukken. Ook fantasie en het lef om idealen te koesteren zijn sterke stimulerende krachten. En natuurlijk: samenwerken met anderen vanuit een gevoel van verbondenheid’ (Transition Towns Nederland: e). Transition Towns zijn in die zin ook initiatieven die socialiseren en mensen weer op lokaal niveau in contact brengen met elkaar. Een mooie zin die het doel van de TT beschrijft is ‘Consuminderen en socialimeren’. Bauman zou het hier ongetwijfeld mee eens zijn, gezien hij vindt dat de wereld te individualistisch wordt.

Zoals in de inleiding al besproken heeft Rob Hopkins – de oprichter van de TT – met zijn ideeën mensen over heel de wereld aangesproken. De reikwijdte van zijn ideeën werd onder

andere ondersteund door zijn Transition Handbook waarin hij al zijn ideeën en ervaringen beschreven heeft. Dit boek heeft veel mensen geïnspireerd en belangrijke informatie gegeven over hoe ze kunnen beginnen aan een duurzaam leven. In dit boek staat onder nadere informatie over de vele mogelijkheden en argumenten waarom sommige steden en dorpen zich zouden willen omdopen tot Transition Towns. Uiteindelijk zijn er sommige eisen en bepaalde stappen die ondernomen moeten worden voordat een burgerinitiatief zich daadwerkelijk een Transition Town mag gaan noemen. Dit zijn internationaal gehanteerde criteria³, die inmiddels succesvol beproefd zijn over de hele wereld. Hoewel er bij wordt gezegd dat de criteria ‘geenszins in beton zijn gegoten’ zijn de motieven en de ondernemingen van de initiatieven bepalend voor het al dan niet kunnen ontwikkelen van een Transition Town. Hiervoor – voor ‘deze wat formele benadering bij het toelaten nieuwe Transition Towns’ – hebben ze goede redenen. De TT Nederland wil slechts een overkoepelende organisatie zijn zonder de kern van de TT’s Nederland te zijn. De kern van de Transition Towns zitten op lokaal niveau. De TT Nederland, het overkoepelende organisatieniveau van de Transition Towns, willen zich profileren als een ‘service-organisatie’ voor de lokale initiatieven door advies en trainingen te geven, de media alsook (inter)nationale organisaties te onderhouden en landelijke bijeenkomsten te organiseren.

Uit mijn onderzoek bleek dat lokale initiatieven inderdaad belangrijker zijn dan de overkoepelende organisatie. Meeste informanten zijn enkel gericht op hun stad en de ontwikkeling van hun TT. De reden dat ik wist dat er een TT Nederland ‘bestaat’ was omdat ik via de site van deze organisatie terecht ben gekomen bij de kleinere, lokale Transition Towns. Waar ik voorheen dacht dat de overkoepelende organisatie van groot belang zou zijn, wees het onderzoek dus anders uit. De overeenkomsten van de nationale en de lokale initiatieven zijn wel zichtbaar, onder andere in de motieven. De motieven van de Transition Towns worden in de volgende paragraaf besproken, evenals de persoonlijke motieven van de Transitieleden om deel uit te maken van een dergelijk initiatief.

³ Zie bijlage 1 voor volledige lijst van criteria

3.1 Motieven

Veel inwoners van Moeder Aarde weten dat ze de laatste decennia moeite heeft met het verwerken van alle afvalstoffen van de inwoners en dat we te veel verlangen van de aarde. Voor de meeste Transitieleden is dit, naast andere motieven, één van de redenen dat zij deel uitmaken van de Transition Towns. De TT organisatie Nederland – met name de lokale Transition Towns – heeft zo ook meerdere motieven om het initiatief door te ontwikkelen en zo veel mogelijk mensen bewust te maken van de ecologische problemen. Zo kan men op de site van Transition Towns Nederland twee belangrijke drijfveren ontdekken:

1. “Transition Towns Nederland is het netwerk van en voor Transitie Steden waar groepen actieve burgers met elkaar samenwerken om hun huis, buurt en/of dorp ***minder afhankelijk te maken van (fossiele) energie, meer duurzaam en meer sociaal***. De gevolgen van piekolie, klimaatverandering en economische crisis, zijn de belangrijkste aanleidingen om in actie te komen en niet langer te wachten op overheid of bedrijfsleven.
2. Het is de ultieme uitdaging van de 21e eeuw om deze totale transitie van de maatschappij zowel haalbaar, als aantrekkelijk, als op tijd uit te voeren. ***Transitie Steden willen naar een samenleving die veerkrachtig is, ecologisch en voor nog vele generaties na ons volhoudbaar***. Waarin de hoogste waarden van het leven centraal staan, die gelukkig, kleurrijk, vreedzaam en vrolijk is. Uit liefde voor mens, dier en natuur” (Transition Towns Nederland: a).

De Transitiesteden proberen mensen bewust te maken van het feit dat de fossiele energie opdraakt en dat wij als mensheid daar heel erg afhankelijk van zijn. Dit beweegt de initiatieven om stappen te ondernemen naar een stad die in haar eigen behoeften voorziet. Lokale productie en minder afhankelijkheid van import en export is daarvoor nodig. Transitiesteden zien tevens de gevolgen van de klimaatveranderingen en de economische crises om actie te ondernemen, want we willen ten slotte allemaal dat de toekomstige generaties ook nog van deze wereld – met al haar pracht en praal – kunnen genieten. Een prettig neveneffect van de initiatieven van de Transitiesteden en ook een bewust motief, is dat mensen weer samen moeten gaan werken en socialiseren in hun lokale omgeving.

Het doel van de Transition Towns – om zelfvoorzienend te worden – moet behaald worden door middel van het hart en de handen – in het vorige hoofdstuk al volledig uitgelegd. Men moet eerst bewust worden van de problemen die zich op ecologisch, sociaal en economisch gebied hedendaags voordoen en vervolgens moeten ze stappen ondernemen om

deze problemen tegen te gaan. Mensen moeten wel begaan zijn met het lot van de aarde en bezield zijn in wat ze doen, want zo wordt het meest bereikt.

Naast de motieven van de Transition Towns, hadden de informanten uit het onderzoek ook persoonlijke drijfveren om deel te nemen aan de Transitie. Eén van de respondenten is, evenals de TT initiatieven zelf, bang voor de gevolgen van de Piekolie en dit is voor haar de voornaamste reden om duurzamer te gaan leven en zich in te zetten voor de TT. ‘Want hoe ga je ermee om als er geen, of niet genoeg brandstof meer op de wereld is en de prijzen de lucht in schieten? De auto brengt ons op dit moment overal waar we maar willen zijn, maar hoe gaat dat worden als je de benzine niet meer kan betalen, of als het gewoonweg niet meer mogelijk is om benzine te tanken?’ (Henrietta 2014). Dit zijn redenen waarom zij graag nu al wil na gaan denken hoe het anders kan; meer op de fiets, lokale productie, boodschappen of zelfs zelf verbouwen. Ook wil zij anderen hierom aansporen tot- of na willen laten denken over een ander soort leven, een duurzamer leven.

Een andere motivatie voor informanten is dat het leven veel gezonder kan dan dat de meeste mensen nu leven. ‘Tegenwoordig’, zei Ina, ‘stap je in de auto, kom je op je werk, ga je werken, stap je in de auto en kom je weer thuis’. Een enkeling zal misschien een avondje naar de sportschool gaan, maar veel mensen blijven na hun werk gewoon thuis. Kim (2000) stelt de huidige maatschappij, waarin economische omstandigheden, materialisme en individualisme van groot belang zijn, hiervoor verantwoordelijk. Hierover meer in de alinea over *community building*. Veel mensen met wie ik gesproken heb stellen ook dat mensen tegenwoordig geen natuur meer zien, niet meer in de open lucht wandelen of fietsen en dat alles gemechaniseerd en geautomatiseerd is. Er is geen ruimte meer voor de natuur en het bezig zijn met je eigen lichaam. Ook is er sprake van veel stress door de prestatie gerichte maatschappij.

Al mijn andere informanten hadden soortgelijke motieven. Duurzamer leven, bezig zijn met de natuur, bewust zijn van de schoonheid der aarde, geen massaproductie, goede behandeling van dieren en gezonder leven enzovoorts. Naast deze motieven is er nog een andere grote drijfveer voor veel mensen om deel te nemen aan de Transition Towns; namelijk socialer worden. Zoals de titel van een artikel van de TT België laat zien: ‘Consuminderen is Socialimeren’. Dit bevat een groot deel van waar de Transition Towns voor staan en waar veel mensen die deel uit maken van de TT zich bewust van geworden zijn. Consuminderen houdt in dat men, niet alleen wat voedsel betreft, maar ook wat apparaten betreft op gaan letten met wat ze kopen en hoe vaak ze iets weg gooien. Dit artikel (De Wereld Morgen 2013: a) spreekt over Repair Cafés, wat ik later uit ga leggen, wat mensen én bij elkaar brengt én

laat zien dat apparaten langer mee kunnen gaan. Consuminderen is daarom socialimeren.

Veel mensen die ik tegenwoordig spreek, al dan niet verbonden aan de Transition Towns, praten over ‘vroeger’ toen men nog niet wist van klimaatrampen en de uitgeputte aarde en toen het nog heel gewoon was dat je alle burens kende en dat je een sociaal netwerk in je lokale omgeving had waarop je kon bouwen wanneer er iets mis ging. Van dit soort gemeenschappen is tegenwoordig weinig meer over. Er bestaan zeker nog gemeenschappen, maar dit zijn voornamelijk internetgemeenschappen.

3.2 Community building (on the internet)

A successful community serves a clear purpose in the lives of its members and meets the fundamental goals of its owners (Kim 2000: 18).

Met groot gemak kan men tegenwoordig de wereld bereizen en met personen aan de andere kant van de wereld elektronisch of digitaal in contact blijven. We leven in een fluïde en dynamische tijd. De maatschappij vereist steeds meer inzet van haar inwoners door meer te werken, harder te werken, meer rollen te vervullen en vervolgens de vrije tijd vermoeid thuis door te brengen (Kim 2000: 11). Vanuit huis gaan we steeds meer online doen; shoppen, spelletjes spelen, sociale, maatschappelijk of politieke discussies voeren, een sociaal netwerk opbouwen etc. Dit houdt in dat gemeenschapsvorming op het web zeer gemakkelijk plaats kan vinden.

Waarom is een online gemeenschap echter anders dan een gemeenschap in de ‘echte wereld’? Kim claimt in haar boek ‘Community Building’ (2000) dat wat sociale dynamiek betreft, fysieke en virtuele gemeenschappen sterk op elkaar lijken. In beide gemeenschappen worden webben van relaties om iemand heen gesponnen bestaand uit mensen met gemeenschappelijke interesses of bepaalde overeenkomsten, zoals een religie, een hobby, ziekte of een professionele relatie (2000:11). Wat dat betreft is een online gemeenschap een echte gemeenschap in de virtuele wereld. Web gemeenschappen bieden echter unieke kansen die zich in het ‘echte leven’ niet voordoen. Het internet is namelijk niet gebonden aan plaats- en/of tijdsgrenzen en dit vergemakkelijkt contacten maken en onderhouden en zorgt er soms voor dat mensen met elkaar in contact komen die elkaar anders nooit hadden ontmoet (2000: 12).

Er zitten echter ook nadelen aan een online gemeenschap. Zo is er op het web vaak sprake van anonimiteit en intimiteit – wat Kim een ‘strange and compelling combination’

noemt – wat zowel het beste als het slechtste uit een persoon kan halen. Zo zijn onruststokers op het internet vaak moeilijk te achterhalen en te verwijderen, terwijl anderen zich compleet bloot kunnen stellen zonder duidelijk te maken wie zij zijn in het echte leven (2000: 12).

Deze alinea begint met een citaat van Kim over wat een succesvolle gemeenschap inhoudt. Zo dient een succesvolle gemeenschap een duidelijk doel in het leven van haar leden en voldoet het aan de fundamentele doelstellingen van de eigenaars (2000: 18). Tijdens het construeren van een virtuele gemeenschap moet daarom duidelijk zijn wat voor een soort gemeenschap je beoogt te ‘creëren’, waarom je het wil maken en voor wie je het maakt. Tevens moet een gemeenschap mee evalueren met de veranderende sociale en economische omstandigheden van het web om zo de doelgroep te behouden.

Kim verduidelijkt met het betoog in haar boek waarom en hoe online gemeenschappen ontstaan en evalueren. Eén van de redenen dat er veel gemeenschappen op het web bestaan is volgens haar het drukke leven in deze maatschappij. Dit geldt ook voor de Transition Towns beweging. Uit mijn onderzoek werd duidelijk dat leden van de TT voornamelijk bestaan uit vrijwilligers die dit naast hun full-, dan wel parttime baan doen. Weinig tijd daarom om een initiatief groot te maken, omdat er ook de dagelijkse verantwoordelijkheden van de leden zijn. Het ironische aan het feit dat de TT voornamelijk zo actief is via het internet is dat het juist een organisatie moet zijn die lokaal actief is, wat zou impliceren dat er veel *face-to-face* contact is.

Toch kan internet ook weer verbondenheid creëren op mondiaal- en lokaal niveau, hier zal ik in het volgende hoofdstuk op terugkomen. Voor nu is het van belang om in te zien dat er tegenwoordig veel organisaties en initiatieven gebruik maken van het internet om daar gemeenschappen op te zetten, omdat men het in het ‘echte’ leven veelal te druk heeft. Dit heeft als gevolg dat, hoewel er over gemeenschappen op het internet wordt gesproken, de organisaties individualistischer zijn dan men in eerste instantie denkt. Het individualisme is langzamerhand ingeslopen in de huidige maatschappij, wat onder andere Bauman zal beamen. Sociale cohesie, zoals de Transition Towns onder andere willen bereiken, is lastig op te bouwen.

3.3 Individualiteit en sociale cohesie

Volgens Bauman (2011) wordt de wereld steeds individueler, zoals al eerder beschreven in deze scriptie. Eén van de redenen hiervoor is de afname van inmenging van de staat. Hierdoor verliest het volk volgens Bauman haar moraliteitsgevoel (2011). Hoewel er meerdere pogingen door verschillende partijen worden gedaan om het gevoel van sociale cohesie weer te vergroten is de combinatie van minder bemoeienis vanuit de staat, de vrije markt en het groeiende gebruik van internet – onder andere door hogere werkdruk (Kim 2000) – ongunstig voor het gemeenschapsgevoel. In het Sociaal en Cultureel Rapport 2008 ‘Betrekkelijke betrokkenheid’ van het Sociaal en Cultureel Planbureau wordt er gesproken van moderne samenlevingen die door ‘het verdwijnen van het gevoel van saamhorigheid, onderlinge betrokkenheid en verantwoordelijkheid voor de gemeenschap’ bedreigd worden (2008: 7). Men denkt vaak terug aan vroeger en hoe het toen beter was.

Er was meer eenheid en iedereen kende nog zijn plaats: mensen hadden meer voor elkaar over en de onderlinge solidariteit was nog vanzelfsprekend. Men vertrouwde elkaar en voelde zich met elkaar verbonden. De samenleving was toen nog echt samen leven’, alsook samen delen (2008: 11).

In het Sociaal en Cultureel Rapport wordt echter gesteld dat feiten stellen dat het ‘nooit zo mooi is als in de herinnering leeft’, maar het geeft wel aan dat mensen in de huidige maatschappij een tekort voelen aan saamhorigheid (2008: 11). Het Transition Towns initiatief is één van de initiatieven die probeert om het sociale aspect weer terug te krijgen. Zoals hierboven al genoemd spreekt de titel van een artikel gepubliceerd op de TT site ‘Consuminderen is socialimeren’ boekdelen. Naast dat het ecologisch gezien goed is om te minderen in het consumeren brengt het ook mensen bij elkaar; mensen met hetzelfde doel. Zo worden er etentjes georganiseerd vanuit de TT’s om biologisch of zelfs veganistisch voedsel te consumeren of gemeenschappelijke tuinen geopend waar mensen bij elkaar komen, hierover later meer. Toch werd tijdens mijn onderzoek ook duidelijk dat we in een wereld leven waarin we als individuen opgevoed worden en opgroeien. Hoewel één van de principes van de Transition Towns is dat we samen moeten werken om grotere ecologische problemen tegen te gaan en ervoor te zorgen dat de volgende generaties op kunnen groeien in een wereld waarin natuur nog leeft en een belangrijk deel is, ondervond ik dat ook bij dit initiatief veel individuen betrokken zijn die weinig coöperatie van anderen opmerken. Wat ik hieruit concludeer is dat Bauman, het SCR en Kim allen gelijk hebben wat betreft individualisme in de huidige maatschappij. Vroeger was er meer eenheidsgevoel, maar dit is weg gedrongen

door digitale technologieën en een prestatiegerichte maatschappij. Hoewel sommige initiatieven dit tegen willen gaan en willen ‘socialimeren’ – om in TT termen te spreken – blijft het moeilijk vanwege de maatschappij die anders verwacht van mensen, waardoor men meer op zich zelf gericht is door hiervoor genoemde redenen.

Uit gesprekken met informanten bleek dat veel Transitieleden het gevoel hadden met weinig te zijn of zelfs als individu te werk te moeten binnen de TT's. Wanneer mensen zich weinig gesteund voelen binnen het initiatief en veelal het idee hebben dat ze alleen bezig zijn, waar is de rest van de Transitieleden dan mee bezig? Zijn er wel andere Transitieleden, ofwel wat is het draagvlak van de Transition Towns?

Vignet – gesprekken met Ina

Ik rijd met de auto van mijn vriend de wijk binnen waar Ina woont. Het is een rustige wijk in Apeldoorn met mooie twee onder één kap huizen. Ik weet niet wat ik verwachtte, maar dit lijkt mij een te normale buurt voor iemand van de Transition Towns om in te leven. Het duurzaam leven is er niet van af te lezen. Ik bel aan, maar niemand doet open. Ik word een beetje nerveus. ‘Hadden we echt vandaag afgesproken?’ ‘Heb ik wel het goede adres?’ het schiet allemaal door mijn hoofd. Ik loop naar het grasveldje tegenover het huis en zie iemand aan komen rijden. Een mevrouw van in de 50 stapt uit en zit twijfelend naar mij te kijken. Ik glimlach naar haar en loop op haar af. Het is Ina.

Voor ik het weet zit ik samen met Ina in de achtertuin te genieten van de zon en een glas koude limonade. ‘Bijzonder’, bedenk ik me, ‘dat mensen zomaar iemand toe laten in hun huis’. We beginnen te praten over de Transition Towns en ik vind in haar de eerste persoon die ik in levenden lijve ontmoet die fanatiek praat over- en betrokken is bij de Transition Towns.

Langzamerhand kom ik meer te weten over het duurzame leven van Ina en met sommige van haar opmerkingen pakt ze me helemaal in. Zonnepanelen op het dak, biologisch en duurzaam voedsel, het liefst uit haar eigen volkstuintje. Slechts enkele voorbeelden van hoe je begint met een duurzaam leven.

Ina trekt TT Apeldoorn op het moment vooral in haar eentje. Nadat ze een film had gezien in Amerika over hoe Cuba nadat Rusland daar weg trok een eigen manier moest vinden om te overleven en duurzaamheid de gemakkelijkste oplossing was, voelde ze zich geroepen om ook iets te doen. Allereerst omdat ze zich aangetrokken voelde tot de manier waarop de Cubaanse bevolking hun eigen voedsel verbouwde en het plezante feit dat het ook nog eens een voordeel was voor de natuur en moeder aarde.

Na de documentaire over Cuba gezien te hebben ging Ina zelf bedenken wat motieven voor haar zouden zijn om verder te gaan met duurzaamheid in haar leven. Hierin kon zij zich ook vinden in de motieven van de Transition Towns. De Piekolie; brandstof raakt op, maar we zijn er zo aan gewend, ‘ik wilde hier al mee om kunnen gaan voordat we geconfronteerd worden met harde feiten’. Naast dat de brandstof op raakt wil ze ook gewoon gezonder leven.

‘Tegenwoordig’, zei ze, ‘stapt men de auto in, kom je op je werk, ga je werken, stap je de auto

weer in, kom je thuis, ga je fitnessen, kom je thuis en ga je slapen'. Geen natuur, geen open lucht, het is allemaal gemechaniseerd en geautomatiseerd. Er is geen ruimte voor de natuur en bezig zijn met je eigen lichaam. Er is sprake van veel stress door de prestatiegerichte maatschappij.

Ina geeft Thai Chi lessen. "Bij Tai Chi word je bewust van je eigen lichaam en weet je de energie te vinden die je lichaam nodig heeft. Er is sprake van langzame bewegingen en geen krachttraining zoals bij bijvoorbeeld fitness. Bij fitness gaat het om spieren kweken, maar niet bewust met je lichaam omgaan en de nodige energie eruit halen. Zo gaat het met hele maatschappij, ook met voedsel. Het gaat om zoveel mogelijk consumeren, maar niemand denkt na over hoe je de juiste energie uit middelen haalt".

Toen ik vroeg of TT's hechte gemeenschappen zijn – toen veronderstelde ik nog dat Transitieleden met velen waren en zich dagelijks met activiteiten bezig hielden – vroeg ze me 'wat is hecht'? 'De dingen die samen gebeuren, zoals de tuin in het Zuiderpark van Apeldoorn, of het Repair café zo nu en dan, betuigen van het feit dat er wel gezamenlijke initiatieven zijn en dat er onderlinge sociale relaties ontstaan'. Echter, het lijkt op het internet alsof de TT's hechte gemeenschappen zijn waarbinnen iedereen zijn steentje bijdraagt. Dit komt niet zo over op mij wanneer Ina erover vertelt. Het klinkt toch als individuen die een organisatie proberen overeind te houden. Hoewel ze bijvoorbeeld bij de tuin en bij de Repair Cafés op het punt staat het stokje aan iemand anders over te dragen, zodat zij zich weer verder op andere dingen kan richten, zijn er verder niet veel mensen over wie zij spreekt. Helemaal in het begin van ons gesprek werd mij zelfs duidelijk dat zij het initiatief in Apeldoorn in haar eentje trok.

Met Ina heb ik goede gesprekken gehad over duurzaamheid en waarom je jezelf voor een initiatief als de TT in zou willen zetten. Zij heeft mij, als één van de eerste met wie ik in contact was gekomen, veel kunnen vertellen en mij geweldig kunnen inspireren over hoe zij het ziet en wat we zouden kunnen doen om een betere wereld te maken.

4 Het draagvlak

4.1 De Transitieleden: eigen keuze of gedwongen structuren

Een belangrijke vraag tijdens mijn onderzoek was wie er allemaal betrokken zijn bij de Transition Towns. De vraag is ontstaan uit de aanname van mijn kant dat bij een dergelijk initiatief veelal leden actief zijn die dan wel meer geld-, dan wel meer tijd te besteden hebben dan anderen. Tevens was mijn vraag wat het aandeel van een ieder betrokken persoon was en wat de TT er aan doet om verschillende lagen van het volk aan te laten sluiten bij een dergelijk initiatief.

Bauman zou ongetwijfeld stellen dat een initiatief als de Transition Towns niet toegankelijk is voor mensen uit lagere klassen. De keuzevrijheid is voor hen beperkt vanwege onder andere materiële tekortkomingen. Een TT wordt getrokken en gesteund door vrijwilligers en dit zal absoluut een negatief punt zijn voor inwoners uit een lagere klasse, gezien zij hun tijd beter kunnen besteden aan bijvoorbeeld betaald werken. Groeiende polarisatie is een gegeven in deze wereld (Inda & Rosaldo 2008; Agnew 2001; Bauman 2011 ea.). Zoals in het theoretische gedeelte is besproken, heeft dat volgens Bauman onder andere te maken met de flexibiliteit die tegenwoordig van werkers wordt verwacht en de vrijheid die de ‘managers’ tegenwoordig hebben (2011). Dit veroorzaakt veel onzekerheid voor lagere klassen van de samenleving en wanneer je onzeker bent over je bestaan, dan is er nauwelijks ruimte om aan brede, maatschappelijke problemen en oplossingen te denken.

Desalniettemin heeft mijn onderzoek ook ander licht op dit vraagstuk geworpen. Van te voren had ik enkele hypothesen over wat de rol zou zijn van ongelijkheid, maar ook stereotypering binnen een initiatief als de Transition Towns. Voordat het onderzoek begon had ik veel van Bauman gelezen en ik was het zeker voor een groot deel met hem eens. In de huidige maatschappij waar bijna alles om de economie gaat en het optimale presteren van individuen – en voornamelijk de combinatie – zijn er altijd mensen die tussen wal en schip vallen. Bauman claimt dat in een structuur als de samenleving er niet naar de zwakste schakels wordt gekeken, maar naar het gemiddelde van het geheel (2011). De consequentie hiervan is dat veel mensen die het niet goed hebben of weinig te besteden hebben, buiten ogeschouw worden gelaten. Op het moment dat er crises toeslaan zijn zij de eersten die slachtoffer hier van worden. Waar Bauman echter van mening is dat de individuen gevangen zijn in hun omgeving en daarom geen eigen zeggenschap hebben over hun leven, zijn er andere auteurs die claimen dat individuen wel degelijk de kracht, de mogelijkheden en de middelen bezitten om keuzes te maken in hun leven. Eén van de eerste *agency* denkers was

René Descartes die de fameuze woorden *Cogito ergo sum* sprak; ik denk, dus ik ben. Ypeij (2000) heeft in haar onderzoek beide benaderingen ten grondslag genomen. Tijdens mijn onderzoek ben ik er van bewust geworden dat ook ik inzie dat men altijd keuzes kan maken om een leven te veranderen of een doel te bereiken, maar dat economische, culturele en sociale structuren wel degelijk bepalend kunnen zijn. Ook Ruth Benedict vertelt ons in haar artikel uit de jaren dertig dat de maatschappij en de individuen die de maatschappij invullen onlosmakelijk verbonden zijn en dat er een wisselwerking bestaat tussen mens en maatschappij (Benedict in Moore & Sanders 2006).

In dit onderzoek heb ik mensen gesproken met een voornamelijk middel(hoog) inkomen, waardoor ik mijn eigen hypothese helaas onderbouw dat er veelal mensen met ‘meer’ geld dan de gemiddelde inkomens deel uit maken van een initiatief als de Transition Towns. Hoewel ik niet inhoudelijk over financiën heb kunnen praten met veel informanten, werd het mij duidelijk door de omgeving waarin zij woonden, de manier waarop zij over onderwerpen spraken en de producten die zij konden kopen. Tevens betrof het grotendeels mensen die de vijftig gepasseerd waren en ook veel mensen die al van hun pensioen genoten. Deze variabelen maken het in mijn ogen makkelijker om actief deel te nemen aan een initiatief als de Transition Towns. Toch zijn er onderdelen van de Transition Towns, die in het volgende hoofdstuk besproken worden, die het initiatief ook voor andere sociale klassen toegankelijk maken. De Transition Towns stimuleren ook iedereen om deel te nemen en actief te worden, omdat de organisatoren vinden dat iedereen deel uit kán maken van de TT.

Tijdens een etentje in Apeldoorn ontmoette ik veel mensen die, hoewel ze niet (heel) actief waren bij de TT, erg bewust aan het leven waren door bijvoorbeeld biologisch en lokaal voedsel te eten, veel te fietsen en ook een lokale munt hadden ontwikkeld. Met één van hen ging ik in discussie over mensen die minder te besteden hadden. Ik zei tegen die mevrouw dat ik vond dat zij minder keuzes kunnen maken en misschien helemaal niet nadenken aan duurzaam leven, omdat ze andere dingen aan hun hoofd hebben. De mevrouw tegen wie ik dat zei was heel stellig; ‘Nee’ zei ze, ‘iedereen, maar dan ook iedereen kan ervoor kiezen om bewuster te gaan leven’. Meer met de fiets in plaats van in die stinkende oude auto’s, lokaal voedsel halen, wat helemaal niet duur is, minder vlees eten, want het is helemaal niet nodig om zoveel vleeseiwitten binnen te krijgen, veel onderzoeken laten dat ook zien. Het kan allemaal.’ (Apeldoorn maart 2014). Een duurzaam leven is toegankelijk voor iedereen volgens deze mevrouw. Wanneer ik hier langer over na denk, zou het ook wel mogelijk moeten zijn, maar hoe komt het dan dat je toch veelal mensen met hogere inkomens dan gemiddeld ziet die actief zijn met duurzaamheid, biologisch eten, lokaliteit etc.? Misschien is er nog een verschil

tussen lid zijn van de Transition Towns of zelf bewust leven zonder dat je ergens bij aangesloten bent. De Transition Towns organiseren bijvoorbeeld cafés waar mensen leren om de levensduur van apparaten te verhogen; duurzaam en economisch verantwoord. Voor mij, en vele anderen met mij, blijft het een moeilijk onderwerp; *agency* en *structure* en sociale ongelijkheid; wie heeft de mogelijkheid om te kiezen voor een duurzamer leven en wie kan dit niet, omdat men vast zit in bestaande structuren.

Hoe proberen Transitieleden en organisatoren van dit initiatief mensen van verschillende sociaal-economische, culturele en sociale achtergronden te betrekken bij de TT? Wanneer structuren de overhand hebben in het leven, zoals sommige auteurs denken, welke mechanismen gebruik je dan om mensen die daar in vast zitten toch deel te laten nemen aan de TT? Of maak je het aantrekkelijker door bijvoorbeeld bepaalde bijeenkomsten te organiseren waardoor je uiteindelijk als individu ook beter af bent? Hierover gaat het volgende paragraaf.

4.2 Mechanismen

Verschillende mechanismen worden gebruikt om mensen te betrekken bij het TT initiatief en om over te laten komen waar de Transition Towns voor staan. Sociale Media is één van deze mechanismen, maar ook bijeenkomsten, documentaires, volkstuintjes en krantenartikelen dragen bij aan de bekendmaking van het fenomeen Transition Towns. Tijdens mijn onderzoek kwamen er een aantal mechanismen naar voren die, naar mijn idee, veel kunnen betekenen in de ontwikkeling van de Transition Towns, maar ook een groot publiek kunnen bereiken en het initiatief populairder maken bij een grotere doelgroep.

4.2.1 Sociale media

In zijn artikel over digitale media en activisten netwerken schrijft Juris over het media gebruik van anti-corporate activisten wereldwijd (Inda en Rosaldo 2008). Hoewel Transitieleden niet zozeer anti-corporate activisten zijn, is het gebruik van sociale media wel vergelijkbaar. De invloed van sociale media op de Transition Towns en de invloed van het gebruik van de TT's van sociale media op een breed publiek is van groot belang in de bekendmaking en ontwikkeling van het initiatief. Juris schrijft over informatieverspreiding en actievoering via het internet en de invloed die dit uitoefent op internetgebruikers.

In zijn stuk schrijft Juris (Inda en Rosaldo 2008) over het gebruik van *indymedia*. *Indymedia* bestaat uit netwerken van nieuwssites die zijn opgericht en die worden

onderhouden door een groot mondiaal netwerk van media-activisten. Overheden en politieambtenaren zien de indymedia in veel landen als een bedreiging. Veel druk vanuit de overheid en vanuit de politie wordt uitgeoefend op de media-activisten, voor, tijdens en na massamobilisaties. Volgens Juris komt er een interessante vraag voort uit het gedrag van overheden en politieambtenaren jegens media-activisten; waarom? Waarom zijn deze officiële instellingen bang voor media-activisten en wat kunnen deze media-activisten via hun indymedia teweeg brengen (2008: 353)? Deze vorm van media en andere digitale netwerken hebben de afgelopen jaren honderden anti-corporate, anti-mondialiseringsactivisten demonstranten gemobiliseerd over de hele wereld, wat tegelijkertijd een publieke radicale sociale beweging teweeg brengt waarin alternatieve informatie wordt gecirculeerd (2008: 353).

By significantly enhancing the speed, flexibility, and global reach of information flows, allowing for communication at a distance in real time, digital networks provide the technological infrastructure for the emergence of contemporary network-based social movement forms (Juris in Ina & Rosaldo 2008:353/354).

Barry Wellman (2001) spreekt over *computer supported social network* (CSSN) die in de huidige tijd heel sterk aanwezig zijn in onze maatschappij. Sociale netwerken bestaan niet zomaar meer uit mensen uit je leefomgeving, je familie, je *face-to-face* contacten, maar uit mensen die je via het internet hebt leren kennen. Wellman stelt dat de aard van gemeenschappen, socialiteit en interpersoonlijke relaties door deze CSSN grondig worden getransformeerd. Hoewel de verspreiding van meer individuele, los begrensde en fragmentarische gemeenschapsnetwerken al bestond voor de zogenoemde *cyberspace*, hebben de computer gestuurde communicaties deze trend versterkt, wat heeft geleid tot het kunnen onderhouden van contact over enorme afstanden (Wellman 2001). Tevens, zoals Kim (2000) ook al stelt, wordt het internet steeds meer gebruikt in de dagelijkse aspecten van het leven. Dit zorgt er voor dat virtuele en fysieke activiteiten steeds meer geïntegreerd raken (Miller and Slater 2001; Wellman and Haythornwait 2002 in Juris 2008). Volgens enkele auteurs genoemd in Juris' artikel leidt internet uiteindelijk ook weer tot het sterken van mondiale, maar ook lokale banden. Ondanks de digitale kloof, die wel afneemt, maar nog steeds duidelijk zichtbaar is, faciliteert internet mondiale verbondenheid én versterkt het lokale banden binnen wijken en huishoudens wat leidt tot toenemende 'glokalisering' (Wellman 2001, 236; cf Robertson 1995 in Juris 2008:354). Hoewel hier dus wordt gesteld dat internet ook lokale banden versterkt middels 'glokalisering' ben ik het daar niet volledig mee eens. Bij de Transition Towns merk je wel dat zowel fysiek communicatie als communicatie via

internet plaatsvindt. Via het internet worden er artikelen verspreid over initiatieven die goed zijn voor de natuur, maar ook over angstaanjagende vooruitzichten wanneer we met zijn allen blijven leven zoals we nu doen. Mensen reageren op deze artikelen en voelen zich verbonden met bepaalde (lokale) initiatieven en enkelen zullen hier ook fysiek mee bezig willen zijn. Echter, ben ik er niet van overtuigd dat internet lokale banden versterkt, omdat het makkelijker is geworden voor iemand om contact op te nemen via email of Facebook, maar om daadwerkelijk in *real life* wat te doen is een ander verhaal. In mijn onderzoek kwam naar voren dat op het internet veel meer mensen actief zijn bij de Transition Towns dan tijdens fysieke bijeenkomsten en initiatieven.

Ook de politiek gebruikt steeds meer internet – zoals email lijsten, interactieve web pagina's, chat rooms – wat leidt tot nieuwe patronen van sociale omgang. De *computer supported social networks* worden door ieder individu, iedere groep en iedere beweging om verschillende redenen gebruikt. Naast het kunnen organiseren van een sociale beweging via het internet, wordt het internet ook gebruikt om op lokale-, regionale- en mondiale schaal alternatieve vormen van sociale, politieke en economische organisaties op te zetten (Juris 2008: 354).

Influenced by anarchism and the logic of peer-to-peer networking, more radical anti-corporate globalization activists have thus not only incorporated new digital technologies as concrete networking tools, they have also used them to express alternative political imaginaries based on an emerging network ideal (Juris 2008: 354/355).

Niet alleen de meer radicale anti-corporate activisten gebruiken digitale technologieën om alternatieve politieke denkbeelden, gebaseerd op een opkomend netwerk ideaal, te uiten. Ook bij de Transition Towns wordt in deze digitale tijd internet veelvuldig gebruikt om ideologieën te uiten en op basis van deze ideologieën netwerken te creëren met alternatieve ideeën om problemen als milieuvervuiling en piekolie op te lossen. Politiek gezien is er in mijn ogen nog weinig gebeurd voor wat betreft de Transition Towns, daar kom ik in een volgend paragraaf op terug. Toch hebben deze digitale technologieën wel een internationale beweging op gang gezet, waarin veel verschillende mensen bijeen komen om mee te denken aan de transitie.

4.2.2 Repair Cafés

De Repair Cafés van de Transition Towns zijn een groot succes. Dit zijn bijeenkomsten in ruimten die kosteloos gebruikt mogen worden en waarvan de eigenaren vaak enigszins betrokken zijn bij het initiatief of affiniteit hebben met het duurzaamheidsproces. Het zijn

echter geen gewone bijeenkomsten, want zoals de naam al doet vermoeden worden mensen tijdens deze samenkomsten geholpen, geadviseerd en geïnstrueerd bij het maken van ‘oude’ apparaten. Veel informanten van mijn onderzoek zijn wel eens bij een Repair Café geweest en ze worden vrijwel maandelijks in iedere TT stad georganiseerd. Mariette, één van mijn informanten, vertelde mij dat deze bijeenkomsten succesvol en populair zijn. Dit zijn bijeenkomsten waar veel mensen bij gebaat zijn. Zoals al eerder gezegd zijn dit initiatieven die een groot publiek bereiken, omdat het niet alleen duurzaam is, maar ook economisch gunstig. In Culemborg is er ieder seizoen ook nog eens een kledingruil mogelijk tijdens het Repair Café. Dan zijn er niet alleen vrijwilligers die mensen laten zien hoe ze hun kapotte huishoudelijke apparaten, fietsen of kledingstukken kunnen repareren, maar dan kan iedereen kleding meenemen om anderen daar blij mee te maken.

Repair cafés zijn inmiddels al een op zichzelf staand bekend fenomeen geworden, dus niet onlosmakelijk verbonden met de Transition Towns. Toch wordt het wel aan elkaar gelinkt. De reden dat deze cafés georganiseerd worden is omdat er ontzettend veel weg gegooid wordt in Nederland. Ook apparaten of artikelen waar bijna niets mis mee is en die ‘na een eenvoudige reparatie weer prima bruikbaar zouden zijn’ (Repair Café Nederland: a). Waar we vroeger nog alles zelf konden verbouwen, maken en repareren zijn we in deze huidige maatschappij ontzettend verwend met het gemak om alles (opnieuw) te kopen. Zoals ook besproken in het algemene stuk over Transition Towns is het noodzakelijk om mensen weer basisvaardigheden aan te leren en ook het repareren van apparaten hoort daarbij. Naast het feit dat het hergebruik van ‘oude’ apparaten de ‘hoeveelheid grondstoffen en energie die nodig is om nieuwe producten te maken, beperkt’, is het voor iedereen ook rendabel (Repair Café Nederland: a). Wanneer een koffiezetapparaat het begeeft en iemand de middelen niet heeft om een nieuwe te kopen, zijn dit bij uitstek dé bijeenkomst waar je veel profijt van kan hebben. Repair Cafés zijn om deze redenen een grote motivatie voor mensen om anders naar hun spullen en leven te kijken. De Repair Cafés ‘dragen bij aan een mentaliteitsverandering [...] die noodzakelijk is om mensen enthousiast te maken voor een duurzame samenleving’ (Repair Café Nederland: a). Dit maakt het Repair Café een mechanisme waarvan ik denk dat het een groot bereik heeft onder het volk. Dit soort initiatieven zorgt ervoor dat mensen gemakkelijk ervoor kunnen kiezen, omdat ze niet veel middelen nodig hebben om hier aan deel te nemen. Wellicht zou een structuralist, zoals Bauman, nog kunnen stellen dat de individuen onbewust keuzes maken door de invloeden van sociale structuren. Dit zou kunnen betekenen dat wanneer je opgroeit in een omgeving waar je niet bewust wordt gemaakt van bijvoorbeeld het milieu, duurzaamheid of het belang van de natuur om je heen, dat je ook niet

met initiatieven als de Transition Towns en Repair Cafés in aanraking komt. Dit zou dan gelden voor alle mechanismen die de TT's gebruiken om een zo groot mogelijke doelgroep te bereiken.

4.2.3 Volkstuinjes

Naast de Repair Cafés zijn de meeste Transitieleden ook erg actief in het onderhouden van groentetuinen ofwel volkstuinjes. Meerdere leden hebben laten blijken tijdens het onderzoek dat zij dan wel actief zijn in een gezamenlijke tuin, dan wel in een privé volkstuin. In Apeldoorn bijvoorbeeld hebben meerdere leden, onder wie Ina, via de gemeente een gebied weten te bemachtigen om daar onder andere groenten en kruiden te verbouwen. Marriette vertelde zelfs dat zij in haar tuintje groenten verbouwt, maar ook planten en bloemen die zij vervolgens weer verkoopt – vaak gaat dit in APIES, de lokale Apeldoornse munt.

Volkstuinjes zijn toegankelijk voor veel mensen en het de tuintjes bestaan al langer dan dat de Transition Towns bestaan.

4.2.4 Krantenartikelen

Naast digitale technologieën is er ook nog een ander soort media wat een grote rol speelt in de bekendmaking van Transition Towns; namelijk kranten. Kranten verspreiden veel informatie over duurzaamheid in het algemeen, negatieve berichten over klimaatproblemen, berichten over oplossingsgerichte veranderingen of bijeenkomsten, maar ook over de Transition Towns. Een krant die veel inbrengt op het gebied van duurzaamheid is bijvoorbeeld de 'Trouw'. Mijn ouders krijgen deze krant iedere dag in hun postbus en ik kreeg zeker driemaal weeks te horen van mijn moeder dat er misschien weer een interessant stuk in de Trouw stond voor mijn onderzoek.

In maart van dit jaar verscheen er bijvoorbeeld een artikel van Joep Engels in de Trouw met als kop 'Klimaatrampen onafwendbaar, de mens moet zich aanpassen'. Dit naar aanleiding van een nieuw rapport van het klimaatbureau van de Verenigde Naties waarin gesteld wordt dat de effecten van klimaatverandering nu niet alleen maar zichtbaar zijn, maar dat sommige ernstige toekomstscenario's nu ook onafwendbaar zijn (Engels 2014⁴). Hoewel de Trouw een bepaalde doelgroep heeft en daarom niet iedere laag van de bevolking zal bereiken, zijn er toch honderdduizenden mensen die de krant lezen. Eén artikel van de heer Engels moet dan zeker duizenden mensen doen nadenken over oplossingen wanneer het over het klimaat gaat. Naast de Trouw zijn er allerhande lokale kranten die gebeurtenissen in de buurt met betrekking tot de Transition Towns delen met de lokale bevolking. Zo heeft de De

⁴ Zie bijlage 2

Stentor (omgeving Apeldoorn, Zwolle en Deventer) bij het ontstaan van de TT te Deventer een artikel geplaatst met als titel ‘Ook Deventer op weg naar een nieuwe economie’⁵. In dat artikel stond allerlei informatie over hoe Transition Towns zijn ontstaan en wat ze willen bereiken – namelijk het onafhankelijk maken van olie- en voedselimporten. Ook heeft deze krant veel artikelen geplaatst over andere steden die in transitie zijn gegaan.

Kranten zijn daarom ook een medium van de Transition Towns om het initiatief publiciteit te geven en mensen erbij te betrekken. Als laatste mechanisme wil ik de politiek erbij betrekken. Hoewel ik hier niet veel informatie over heb gewonnen tijdens mijn onderzoek, heb ik wel op internet gevonden dat de politiek de TT’s soms ook bij staat.

4.2.5 Politiek

Transition Towns willen graag vanuit de lokaliteit te werk gaan en stellen ook dat wanneer we op de politiek moeten wachten ‘het te laat is’. In de inleiding werd het ook al gezegd; volgens TT’ers komt het plan om vanuit de lokaliteit te beginnen voort uit het vermoeden dat wanneer we op overheden en beleid moeten wachten het “te weinig, te laat” is, als individuen alleen handelen, wordt het “te weinig”, maar wanneer we gezamenlijk handelen ‘dan is het misschien net genoeg, net op tijd’ (Transition Towns Nederland: e). Toch lijkt het mij dat het wel handig is om de politiek achter je te hebben staan, wanneer je grote veranderingen wil maken in het consumeergedrag van het merendeel van de inwoners van een stad.

Groenlinks was in Apeldoorn een steun voor de Transitiegroep. Uit een artikel van De Stentor⁶ blijkt dat deze partij een steuntje in de rug was in de opzet van de Transition Town Apeldoorn. “Volgens GL-raadslid Ariane van Burg past het inmiddels internationale idee van Transition Towns heel goed bij de doelstellingen van haar partij. “We willen lokaal onze behoeften vervullen. We willen af van het gesleep met ananassen in vliegtuigen en van megastallen. Maar het initiatief is a-politiek, dus na de start van een werkgroep trekken we ons als partij terug. Iedereen kan zich aansluiten bij het initiatief”” (De Stentor 2009). Uit deze woorden blijkt dat de politiek zich alleen in wilde zetten tijdens het begin van de Transition Towns, om vervolgens het initiatief weer met rust te laten. Toch denk ik dat het nodig is, wanneer men bepaalde doelstellingen van de TT’s wil bereiken, om gemeentes en de overheid te betrekken bij het initiatief. Bijvoorbeeld door stukken land aan te wijzen die gebruikt mogen worden als volkstuintjes en gesubsidieerd worden door de gemeente

⁵ De Stentor 106^e jaargang nr. 39

⁶ De Stentor 10 oktober 2009; zie bijlage 3

5 Transition Towns: Imagined Communities?

In zijn boek 'Imagined Communities' (2006) exploreert Benedict Anderson het gevoel van nationalisme en de wereldwijde verspreiding van 'verbeelde gemeenschappen'. Anderson probeert in de introductie een antropologische definitie te vinden voor 'de natie' en komt dat met; 'it is an imagined political community – and imagined as both inherently limited and sovereign' (2006: 6). Anderson noemt het *imagined*, omdat de leden van zelfs de kleinste natie nooit het merendeel van hun medeleden zullen kennen, ontmoeten of zelfs van hen horen. Toch leeft in ieder 'natie lid' het beeld van hun gemeenschap. Anderson probeert zijn punt te versterken door Gellner te noemen die stelt dat nationalisme niet wordt ontwakend door het zelfbewustzijn van naties, maar het verzint naties waar ze niet bestaan (2006:6). Anderson stelt echter dat we niet, zoals Gellner wel neigt te doen, het 'verbeelden' moeten gaan gelijkstellen aan verzinnen of vervalsen, want de gemeenschap bestaat echt in de gedachten van de mens.

Tijdens het schrijven van de bevindingen van mijn onderzoek bedacht ik dat Anderson's 'imagined communities' ook van toepassing zijn op de Transition Towns. Anderson poogt het gevoel van nationaliteit te expliceren en analyseert dit aan de hand van drie *waves*. Ik zal deze 'golven' in het kort pogen uit te leggen, zodat het duidelijk wordt hoe zijn zogenoemde *imagined communities* gevormd zijn en hoe ik deze term wil gebruiken bij het beschrijven van gemeenschapsgevoel van de Transitieleden.

De eerste golf wordt *popular* ofwel *civic nationalism* genoemd, wat inhoudt dat het van onderaf is ontstaan. Hoewel nationalisme niet een soort erosie was van religie en religie niet heeft overstegen, duidt Anderson wel aan dat het nationalisme geen losstaand iets is en in de context bekeken moet worden (2006:22). Religie kan een voorloper geweest zijn van nationalisme door de gedeelde 'heilige taal' en normen en waarden, Anderson heeft het dan over de *religious community*. Ook de *dynastic community* kan een voorloper zijn op het ontstaan van naties. Deze gemeenschappen hadden één heerser, koning of keizer en hoewel dit nog steeds bestaat is het nu over gegaan in naties. De gedeelde taal, de gedeelde koning, de gedeelde normen, allemaal vormden het overeenkomsten met mensen die 'hetzelfde' waren én daarnaast vormden het ook tegenstellingen met 'anderen'. Door een fundamentele verandering in de denkwijze van de mens met als bekend voorbeeld de Verlichtingsdenkers, ontstonden overal op de wereld – en volgens Anderson voornamelijk in Amerika en Frankrijk – nationalistische stromingen. In Europa kwamen deze stromingen ook grotendeels op gaan door traditioneel pluralisme van op elkaar reagerende dynastieke staten (2006: 37 – 82).

Officieel nationalisme is de tweede golf, ook wel een reactionaire golf genoemd. Officieel nationalisme werd door dynastieën gebruikt om toewijzing aan een natie te combineren met het behoud van de dynastieke macht. Het officiële nationalisme komt pas na de populistische vorm opzetten. Taal wordt nu niet meer alleen bestuursrechtelijk gebruikt, maar als een bewust proces van dynastieën om nationalisme te creëren. ‘In 1887, in the Baltic provinces, Russian was made compulsory as the language of instruction in all the state school above the lowest primary classes, as measure later extended to private school as well’ (2006:87). Het officieel nationalisme kan daarom gezien worden als een reactie van machtsgroepen die warden bedreigd door het ontstane verbeelde gemeenschapsgevoel van het volk. Uitingen van de machtsgroepen waren onder andere het militarisme, het herschrijven van geschiedenis en door de staat georganiseerde propaganda (2006: 83 – 111).

Als laatst spreekt Anderson over een golf waar natie-staten daadwerkelijk werden gevormd en, vanaf 1922, als een legitieme, internationale vorm werden gezien. Met als ultiem bereik het punt waar het Portugese Rijk tot het verleden wordt gerekend na de Tweede Wereldoorlog. De laatste nationalistische golf, waarvan de meeste plaatsvonden in koloniale territoria, was een antwoord op de *new-style global imperialism* (2006: 139). Administratie en educatie zorgen voor een nationaal bewustzijn op internationale gebieden (2006: 113 – 140).

Hoewel de Transition Towns zich op verschillende schalen bevinden en het initiatief nog niet gesteund wordt door heel het volk, kunnen de achterliggende theorieën van Benedict Anderson wellicht aangewend worden om te beschrijven hoe gemeenschappen zichzelf vormen en hoe zij zichzelf erkennen en een naam geven. Hier wordt zo verdere uitleg aan gegeven. Allereerst moet ook vermeld worden dat tijdens het onderzoek mij duidelijk werd dat het Transition Towns initiatief niet de solide, welbekende beweging was die de site deed overkomen. Een goed georganiseerde site met veel data voor bijeenkomsten en uitleg over TT's door heel Nederland, met documentaires over duurzaamheid, artikelen van wetenschappers en een Facebook die door veel mensen ‘geliked’ wordt, impliceert dat de beweging famous is en door veel mensen gesteund wordt. Het tegendeel werd mij echter bewezen tijdens het onderzoek. Een voorbeeld is dat ik afgesproken had met een groep mensen, via de TT site van Apeldoorn, om bij iemand thuis te eten die veganistisch zou koken. Joke, een zeer gastvrije vrouw van eind vijftig excuseerde zich al aan het begin van de avond dat zij niet van de TT was en dat er bovendien weinig mensen uit de groep die mee zou eten geïnvolveerd waren in de TT. Het verraste mij, want ik had ten slotte via de site van de TT hier op gereageerd. Desalniettemin kreeg ik steeds meer duidelijkheid over het label ‘Transition Towns’ en hoe dit erkend wordt door ‘anderen’. Het ironische was dat ik tijdens

deze avond het meest aan het woord was over wat het doel van de TT is en wat de beweging precies in houdt.

Terugkomend op Benedict Anderson zie ik Transition Towns als een kleinschalige vorm van nationalisering waarbij *imagined communities* ontstaan. De leden van Transition Towns en zelfs de mensen die op Facebook de TT pagina volgen en artikelen delen en liken, hebben allen iets wat hen verbindt, namelijk het gevoel dat het anders moet. Hetgeen hen een gemeenschap maakt is dat zij bijvoorbeeld biologisch voedsel willen eten, lokale producten willen kopen, zelf apparaten willen kunnen repareren, dat zij niet afhankelijk willen zijn van import en dat zij duurzamer willen gaan leven. Hoewel de meeste van de Transitieleden en de Facebook- of sociale mediagebruikers elkaar niet ontmoet hebben, voelen zij zich verbonden met elkaar. Ze zijn in die zin, om in Andersons' termen te praten, een verbeelde gemeenschap, wat de gemeenschap echter niet minder echt maakt. De eerste *wave* van Andersons' heeft reeds plaatsgevonden, waardoor de gemeenschap Transition Towns realiteit werd voor een deel van het volk. De Transition Towns blijven echter van het volk, want de organisatoren claimen dat het geen *top down* initiatief moet worden, omdat de 'wereld reddende veranderingen' dan te laat plaats zullen vinden. De vraag blijft dan, net als de vorming van nationalisme, naties en natie-staten, worden de effecten van de TT's wel goed genoeg gevoeld wanneer het initiatief niet opgepakt wordt op nationaal *top down* niveau (door overheidsinstellingen) en krijgt het initiatief zo wel genoeg voeten in de aarde?

Vignet - Etentje Apeldoorn

Met spanning zit ik in de trein op weg naar Apeldoorn. Een week of twee geleden heb ik afgesproken met een groep mensen bij iemand thuis te gaan eten. Het initiatief komt van Joke, die één keer in de zes weken een “aanschuifmaaltijd” organiseert bij haar thuis. Via de site van de Transition Towns Apeldoorn kwam ik bij haar terecht. Joke kookt vegetarisch en voor wie wil veganistisch, staat er op de site. Mensen met een doel, met idealen en een blik gericht op de toekomst, dacht ik bij mezelf toen ik dat las.

De spanning die ik in de trein had is helemaal ongegrond. Het idee dat ik met mensen zou zijn die een doel, idealen en een blik gericht op de toekomst hebben, is zeer gegrond. De mensen met wie ik aan tafel schuif laten allemaal heel duidelijk merken dat ze een bepaalde levensstijl nastreven en dat ze dit onder andere doen voor de aarde. Onze aarde, waar we nog heel lang van zouden willen genieten. Zo zit ik naast Alies, een vrouw van boven de 60 met een duidelijke mening, die aan het genieten is van haar pensioen. Zij en haar man Frans maken deel uit van de LETS in Apeldoorn.

“Bij LETS Apeldoorn ruil je diensten en producten met personen uit de ruilkring tegen de lokale ruilmunt API. Je diensten en producten bied je zelf aan op de website via advertenties.

De ene deelnemer geeft computerles, een ander repareert je fiets, een derde bakt jouw verjaardagstaart, en weer een ander biedt de overbodige spullen aan die toevallig nog op haar zolder staan⁷.”

Aan de andere kant zit Martin van rond de 50 jaar. Hij werkt bij Rijkswaterstaat en is daar onder andere bezig met duurzaamheid en mensen steeds bewuster laten worden van hoe je met de aarde om moet gaan. Martin is een echte Apeldoorner. Naast zijn werk is hij actief bij het IVN – het instituut voor natuureducatie en duurzaamheid – en enkele andere organisaties. Voor hem is het ook één van de eerste keren dat hij bij Joke eet vandaag. Met hem zit ik geanimeerd te praten over duurzaamheid en de toekomst van ons allemaal.

Langzamerhand kom ik er achter dat bijna niemand in deze groep van tien man duidelijk lid is van de Transition Towns Apeldoorn. Iedereen voelt zich wel degelijk geroepen om duurzaam te leven, zelf gezond te leven, lokaal te verbouwen, biologisch voedsel te kopen enz. Echter, de enigen die zichzelf echt als TT leden zien zijn Mariette en Frank. Joke stelt me

⁷ <http://www.letsapeldoorn.nl/contact.html>

aan hen voor en verontschuldigt zich dat zij, en de meeste anderen met haar, niet veel af weet van de TT's. Hoewel dit initiatief onder andere via de TT is ontstaan en het ook op de site staat, betekent dit niet dat iedereen die er deel aan neemt, ook actief lid is bij de TT. Ik probeer na enkele anderen te hebben gesproken, Mariette, aan de andere kant van de tafel, vragen te stellen over hoe zij denkt en wat zij precies doet voor de TT. Zij vertelt mij dat ze er eigenlijk ook niet zo veel van af weet. Ze heeft een paar taken en die voert ze uit, maar verder kan ze niet uitweiden over wie er lid zijn, wie er actief mee doen en hoe ze alles organiseren, simpelweg omdat zij het niet weet. Ik denk terug aan Ina, die ik enkele weken voor dit etentje heb geïnterviewd, die vertelde dat zij het gevoel heeft dat ze als enige de TT Apeldoorn trekt. In mijn gedachten begin ik al conclusies te trekken. Op internet komt het namelijk op mij over alsof de TT een hechte gemeenschap is waarbinnen groepen mensen bijeenkomsten organiseren, repair cafés, volkstuintjes regelen en informatie verlenen aan mensen die onbekend zijn met het principe en mensen die geïnteresseerd zijn. Toch blijkt na een aantal individuen gesproken te hebben, dat ook in de TT's het individuele wezen centraal staat, zoals het in de neoliberale tijden is ontstaan. Hoe graag ze ook een *community* willen zijn, velen zijn nog steeds individu en de TT komt moeilijk van de grond, lijkt in mijn ogen.

Frank, een vriend van Joke, weet leuk op mijn verhaal over de TT's in te haken – ik ben namelijk aan het woord geslagen over de TT's in een groep waarvan ik had verwacht antwoorden te krijgen, niet nog meer vragen – door te stellen dat wat de TT's ontberen leiderschap is. Hier zal ik de hele avond nog over nadenken. Leiderschap... Hoewel dit initiatief nou juist niet *top down* wil organiseren, maar *bottom up*, ontbreekt toch datgene wat je nodig hebt in elke organisatie: leiderschap.

6 Conclusie: de draagkracht van de TT

Het doel van dit onderzoek was om erachter te komen hoe een organisatie als de Transition Towns leden proberen te werven. Uit het onderzoek bleek dat het ideaal van de TT's is om vanuit lokaal niveau een stad op te bouwen die zelfvoorzienend is en die de klap van Piekolie weet te verzachten door hier op voorbereid te zijn. Deze lokaliteit verbinden zij wel met mondiale contacten via sociale media, om zo meer mensen te kunnen bereiken. De vraag die hier, naar mijn mening, uit voort vloeit is wie er allemaal bereikt worden door dit initiatief. De huidige Nederlandse maatschappij is zeer divers wat betreft inwoners. Geloof, sociaaleconomische status, omgeving waar iemand in is opgevoed, het zijn allemaal variabelen die mensen anders laten kijken naar een onderwerp als duurzaamheid. Door middel van dit onderzoek wilde ik een aanname bevestigen. Deze aanname is dat mensen met een 'lagere' sociaaleconomische status – hiermee wordt lager dan gemiddeld inkomen bedoeld – minder snel bereikt worden en vaak ook minder snel kunnen kiezen voor deelname aan een initiatief als de Transition Towns dan mensen met een hoger gemiddeld inkomen. Zijn mensen gebonden aan hun omgeving en zitten ze in bepaalde structuren waardoor ze niet in staat zijn om anders te denken, laat staan om op een andere manier te leven, of zijn individuen in staat om zelf keuzes te maken? Uit dit onderzoek is gebleken dat structuren wel degelijk van invloed zijn op de keuzes die mensen maken, maar de keuzes worden uiteindelijk wel door de individuen gemaakt. In hoeverre mensen van allerlei lagen toegang hebben tot een duurzaam leven en daarnaast ook tot een duurzaam initiatief is daarom afhankelijk van beiden: *structure* en *agency*. Om vervolgens te kunnen concluderen of de Transition Towns al dan niet toegankelijk zijn voor iedereen, moet eerst de vraag beantwoord worden van dit onderzoek.

De vraag waarmee dit onderzoek van start ging was: “Welke mechanismen zijn er nodig om een groter draagvlak te creëren vanuit de *Transition Towns* organisatie en op welke manier wordt dit vormgegeven?”. Het tweede deel van de vraag was goed te beantwoorden, maar het eerste deel is erg complex gebleken met een groter maatschappelijk achterliggend probleem.

De mechanismen die gebruikt worden door Transition Towns om een groter draagvlak te creëren waren snel gevonden: Repair Cafés, volkstuintjes, digitale media, krantenartikelen, bijeenkomsten, lezingen en de politiek worden ingezet om mensen te motiveren meer bezig te zijn met duurzaamheid op lokaal niveau en om mensen te informeren over de verandering die noodzakelijk is om de levensbronnen van de aarde niet uit te putten. Deze mechanismen die

worden ingezet door de TT lijken een groot publiek te vinden. De Repair Cafés kwamen uit dit onderzoek in mijn ogen het best naar voren. Met groot enthousiasme werd door verschillende individuen over de Repair Cafés verteld. Tijdens de bezochte Repair Cafés waren er veel verschillende mensen aanwezig; iedereen met zijn eigen talenten. Individuen die handig zijn en verschillende apparaten weten te repareren, bollebozen die mensen met hun computers kunnen helpen, mensen die goed weten hoe je een kledingstuk mooi kan repareren etc. Het bewijs dat werkelijk iedereen welkom is bij een duurzaam initiatief.

Naast de Repair Cafés is ook het internet een ‘groot’ mechanisme, hoewel dit op een totaal andere manier gebruikt wordt. De TT’s gebruiken het internet om grote groepen mensen te bereiken en dit creëert volgens mij, zoals in het laatste hoofdstuk besproken, een ‘verbeelde gemeenschap’ (Anderson: 2006) wat niet fictief is, maar geen *face to face* contact inhoudt. Het internet is de laatste jaren steeds belangrijker geworden voor online gemeenschappen en dagelijkse aspecten van het leven worden nu ook door de digitale technologie ‘aangetast’ (Kim 2000; Juris 2008; Wellman 2001). Hoewel Transition Towns pleiten voor een meer lokaal bestaan, om afhankelijkheid van olie-import en voedselimport tegen te gaan en de natuur te besparen, is deze internetgemeenschap nodig om het bewustzijn van natuurlijke rampen, piekolie en klimaatsverandering te vergroten. Zo zijn de digitale media nodig om een onderwerp mondiaal besproken te laten worden en vervolgens is het plan van de initiatieven om het lokaal op te lossen.

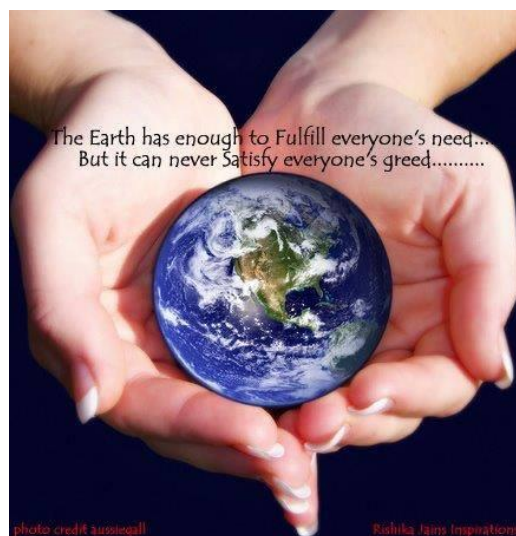
De mechanismen die door de Transition Towns gebruikt worden zijn misschien niet voldoende om een groter draagvlak te creëren.

Als er iets uit dit onderzoek is gekomen dan is het wel een groot paradox dat bestaat in de huidige samenleving en in dit onderzoek specifiek binnen de Transition Towns beweging. Deze paradox gaat over het brede, maatschappelijke besef dat het anders moet wat betreft duurzaamheid en behoud van de aarde. Veel mensen zijn gelijkgestemd wat betreft de aanpak daarvan, want het kan niet *top down* gebeuren zoals veel andere dingen opgelegd worden. Dit stimuleert niet en motiveert niet om het anders te doen en dit zal veel te laat gaan gebeuren, want als we Rob Hopkins- en andere Transition Towns aanhangers moeten geloven dan is dat al geen optie meer. Veranderingen moeten vanuit de lokaliteit komen en oplossingen moeten *bottom up* bedacht en uitgevoerd worden. Toch lijkt het erop dat dit een moeilijke tot bijna onmogelijke opdracht is voor de individuen van vandaag. Het brede, maatschappelijke besef dat het anders moet is er en dat het niet *top down* moet weten we, maar het lukt niet *bottom*

up, want hoe moet het dan en wie neemt het voortouw?

De paradox van de Transition Towns laat enerzijds zien dat men als gemeenschap wil bereiken dat je duurzaam gaat leven en op geheel eigen wijze een gemeenschap beheert. Binnen die gemeenschap heeft iedereen zelfstandige taken waarbij een gelijkwaardige inbreng van alle niveaus en talenten nodig is. Men wil uit de vast structuur stappen, want er is geen behoefte aan een *top down* manier van beheren. Het moet vanuit de lokaliteit plaatsvinden en men wil een gemeenschap vormen waarop de zelfde wijze wordt gedacht over duurzaamheid en wat op eigen wijze ingevuld wordt. Anderzijds is er ook binnen de TT behoefte aan een vaste structuur. De TT komt niet volledig van de grond en mensen zitten allemaal te wachten tot er een leider opstaat die de structuur geeft waar om gevraagd wordt. Hier komt de paradox tot leven: *Bottom Up* versus *Top Down*, *agency* versus *structure*, lokaal versus (inter)nationaal.

Terugkijkend op het onderzoek en de uitkomsten vraag ik me af of de behoefte aan lokaliteit, *bottom up* en *agency* én tegelijkertijd aan (inter)nationaliteit, *top down* en *structure* wel een tegenstelling is. Of kan je juist uit alle lagen van de bevolking tot een goede samenleving, een goede gemeenschap komen? Wanneer alle talenten worden benut zou iedereen zijn of haar eigen bijdrage kunnen leveren aan een initiatief als de Transition Towns. Hebben de Transition Towns niet gewoon een leider nodig die op staat en structuur kan brengen in deze organisatie?

Literatuurlijst

Agnew, J.

2001 The New Global Economy: Time-Space Compression, Geopolitics, and Global Uneven Development. *Journal of World-Systems Research* 7(2).

Anderson, B.

2006 *Imagined Communities*. London/ New York: Verso.

Appadurai, A.

2000 Grassroots Globalization and the Research Imagination. *Public Culture* Vol.12, no.1: 1-19.

Argyrou, V.

2005 *The Logic of Environmentalism: Anthropology, Ecology and Postcoloniality*. Canada: Berghan Books.

Barfield, T.

1997 *The dictionary of Anthropology*. Oxford: Blackwell Publishing Ltd

Barrett, S.R.

1996 *Anthropology: a student's guide to theory and method*. Toronto: University Press of Toronto Incorporated.

Bauman, Z.

2011 *Collateral Damage: Social Inequalities in a Global Age*. Cambridge: Polity Press.

Both, S.

1997 *Duurzame Ontwikkeling: Mode of Maatstaaf?* Utrecht: Bureau Studium Generale

Benedict, R.

1934 *The Individual and the Pattern of Culture* in *Anthropology in theory: issues in epistemology*, Moore, H.L. en Sanders, T. (2006) Oxford: Blackwell Publishing Ltd.

Buckle, H.T.

1878 *History of Civilization in England*. Vol. 1 London: Longmans, Green and Co in *The Logic of Environmentalism: Anthropology, Ecology and Postcoloniality*, Argyrou, V. (2005) Canada: Berghan Books

Ferguson, J.

2006 *Global Shadows: Africa in the Neoliberal World Order*. Durham, NC: Duke University Press in *The Anthropology of Globalization, a reader* van Inda, J.X. en Rosaldo, R. (2008) USA, UK, Australia: Blackwell Publishing.

Giddens, A.

1990 *The Consequences of Modernity*. Stanford, CA: Stanford University Press in *The Anthropology of Globalization, a reader* van Inda, J.X. en Rosaldo, R. (2008) USA, UK, Australia: Blackwell Publishing.

Grift, van de, E. en Vervoort, J.

2013 Global grassroots resource governance networks: opportunities and challenges for reconceptualising multi-level governance architectures. *Earth System Governance Tokyo Conference: Complex Architectures, Multiple Agents*

Harvey, D.

1989 *The Condition of Postmodernity*. Oxford: Blackwell Publishers in *The Anthropology of Globalization, a reader* van Inda, J.X. en Rosaldo, R. (2008) USA, UK, Australia: Blackwell Publishing.

Heidegger, M.

1977 *The Question Concerning Technology and Other Essays*. New York: Harper and Row in *The Logic of Environmentalism: Anthropology, Ecology and Postcoloniality*, Argyrou, V. (2005) Canada: Berghan Books

Ho, K.

2008 Situating Global Capitalisms: A View from Wall Street Investment Banks in *The Anthropology of Globalization, a reader* van Inda, J.X. en Rosaldo, R. (2008) USA, UK, Australia: Blackwell Publishing.

Hopkins, R.

2008 *The Transition Handbook: From oil dependency to local resilience*. Totnes: Green Books Ltd.

Ingold, T.

2000 *The Perception of the Environment: Essays in Livelihood, Dwelling and Skill*. New York: Routledge.

Ingold, T.

2013 *Making: Anthropology, Archaeology, Art and Architecture*. Oxon: Routledge.

Juris, J.S.

2008 The New Digital Media and Activist Networking within Anti-Corporate Globalization Movements *The Anthropology of Globalization, a reader* van Ina, J.X. en Rosaldo, R. (2008) USA, UK, Australia: Blackwell Publishing.

Keulartz, J.

2007 Duurzame Onzekerheid en Onenigheid. *Krisis* Vol. 8, No. 2: 3-24.

Kim, A.J.

2000 *Community building on the web: Secret Strategies for successful online communities*. Berkeley, CA: Peachtpit Press

Miller, D. en Slater, D.

2000 *The Internet: An Ethnographic approach*. Oxford, UK: Berg in *The New Digital Media and Activist Networking within Anti-Corporate Globalization Movements* (2008) USA, UK, Australia: Blackwell Publishing.

Moore, H.L. & Sanders, T.

2006 *Anthropology in theory: issues in epistemology*. Oxford: Blackwell Publishing Ltd.

Robertson, R.

1995 Glocalization. In *Global modernities*, ed. Featherstone, M., Lash, S.M. en Robertson, R. London: Sage. In *The New Digital Media and Activist Networking within Anti-Corporate Globalization Movements* (2008) USA, UK, Australia: Blackwell Publishing.

Stocking, G.

1987 *Victorian Anthropology*. Boston: MA Free Press

Tsing, A.L.

2005 *Friction: An Ethnography of Global Connection*. New Jersey: Princeton University Press.

United Nations

- 1963 Science and Technology for Development of Underdeveloped Countries. New York.
2013 Wake Up Before It Is Too Late: make agriculture truly sustainable now for food security in a changing climate. *Trade and Environment Review*.

Wellman, B.

- 2001 Physical place and cyberspace. *International Journal of Urban Regional Research* 25(2): 227-52 in *The New Digital Media and Activist Networking within Anti-Corporate Globalization Movements* (2008) USA, UK, Australia: Blackwell Publishing.

Wellman, B. en Haythornwaite, C.

- 2002 *The Internet in Everyday Life*. Malden, MA: Blackwell in *The New Digital Media and Activist Networking within Anti-Corporate Globalization Movements* (2008) USA, UK, Australia: Blackwell Publishing.

Ypeij, Y.

- 2000 *Rethinking Poverty: Comparative Perspectives from Below*. Assen, Nederland: van Gorcum

Verwijzingen

Repair Café Nederland: a	http://repaircafe.nl/info/	25-07-2014
Transition Towns: a	http://ttheuvelrug.nl/kern/wereldwijd/nederland	13-08-2014
Transition Towns: b	http://ttheuvelrug.nl/kern/wereldwijd/nederland	13-08-2014
Transition Towns: c	http://www.visionair.nl/politiek-en-maatschappij/nederland/transition-towns-met-rob-hopkins/	18-06-2014
Transition Towns: d	http://archive-nl.com/nl/t/transitiontowns.nl/2013-03-10_1576182_8/Welkom_bij_Transition_Towns_Nederland_laquo_Transition_Towns_Nederland/	15-07-2014
Transition Towns: e	http://ttheuvelrug.nl/transitie	28-06-2014

Bijlagen

Bijlage 1

Bron: <http://transitiontowns.nl/voorpagina/criteria-voor-transition-towns>

Criteria waar je aan moet voldoen om Transition Town te worden

Om een TT te worden zijn er een aantal criteria opgesteld waar een Transition Town aan moet voldoen.

De onderstaande criteria zijn geenszins in beton gegoten; aan de hand van de praktijk zijn ze constant in ontwikkeling.

1. **Piekolie**, **Klimaatverandering** en de **noodzaak van een grondige economische hervorming** als de voornaamste drijfveren om tot een TT te komen.
2. Een groep van tenminste vijf mensen die allen bereid zijn om gedurende de eerste fase van een TT in een actieve, leidende rol te stappen (en dus niet een initiatief dat drijft op één of twee grenzeloos enthousiaste mensen)
3. Tenminste twee mensen uit de initiatiefgroep nemen deel aan de door TT Nederland aangeboden **training ZAAIEN** voor beginnende Transition Towns.
4. Een potentieel sterke connectie met het gemeentebestuur (maar niet gericht op slechts één of enkele politieke partijen)
5. Een goed begrip van de **12 Bouwstenen** om een Transition Town te worden.
6. Commitment om indien nodig om hulp te vragen.
7. Commitment om regelmatig je Transition Town website bij te werken: je eigen lokale site en de workspace die we beschikbaar maken om middelen en ervaringen met elkaar te delen.
8. Een commitment om af en toe bijdragen te leveren voor de website van Transition Towns Nederland (www.transitiontowns.nl) en aan de Transition Towns blog (www.transitionculture.org). De rest van de wereld is namelijk ook nieuwsgierig te weten wat er zoal in de Nederlandse Transition Towns gebeurt!
9. Een commitment om tenminste twee presentaties aan beginnende initiatieven in de omgeving van je eigen TT te geven over hoe je bent gestart en wat je daarbij bijvoorbeeld hebt meegemaakt.
10. Een commitment om samen te werken met je **buur-TT's**.
11. Een minimum aan belangenverstrengeling binnen je initiatiefgroep.
12. Een commitment om desgevraagd mee te werken aan landelijke of internationale fondswerving door TT Nederland of het Transition Network. Ieder TT is verder zelf verantwoordelijk voor het indien nodig aanboren van lokaal beschikbare financieringsbronnen.
13. Een streven naar inclusiviteit binnen het geheel van je TT-initiatief. Dit punt is breder dan de kwestie van het vermijden van een bepaalde politieke kleur uit criterium 4. Het is namelijk voorgekomen dat bepaalde groeperingen gebruik willen maken van een op lokale zelfvoorziening gerichte TT om een op discriminatie gerichte boodschap in te brengen. Een mogelijkheid is om als initiatiefgroep expliciet te melden dat je de **Universele Verklaring van de Rechten van de Mens** onderschrijft (Algemene Vergadering van de Verenigde Naties, resolutie 217 A (III) van 10 December 1948). Indien je TT-initiatief mettertijd een stichting of vereniging wordt, kun je dit opnemen in de statuten.
14. Onderkennen dat je primair aan het werk bent in je lokale gemeenschap, ook al vind je dat de wijde regio, provincie en de rest van Nederland ook de veranderingen nodig heeft die via een TT worden bewerkstelligd. Mogelijk wordt het aantal TT's in je regio zo groot dat het handig is om een soort overkoepelend orgaan in het leven te roepen, maar dat wijst zich mettertijd vanzelf wel. Wat dergelijke regionale koepels kunnen doen in relatie tot wat er

vanuit TT Nederland aan service wordt geboden, kan per geval verschillen en nader worden afgesproken.

15. Tot slot een advies (geen verplichting) om tenminste één persoon in de initiatiefgroep te hebben die een [permacultuur-cursus](#) heeft gevolgd; de praktijk wijst uit dat het werkelijk verschil maakt.

Op het moment dat je TT Nederland kunt laten zien dat je aan bovenstaande criteria voldoet, krijg je een officiële status en heb je toegang tot een steeds evoluerend pakket aan faciliteiten en extra ondersteuning vanuit het landelijke en het [internationale netwerk](#) van Transitie Initiatieven.

Bijlage 2

Krantenartikel Trouw 31-03-2014

Klimaatrampen onafwendbaar, de mens moet zich aanpassen

Joep Engels – 31/03/14, 07:00

© afp. Koraalrif voor de kust van Egypte. Het gros van deze natuurgebieden is eind deze eeuw verdwenen

Het klimaatbureau van de VN oordeelt in een nieuw rapport dat de aarde verder opwarmt, ook al zetten we alle zeilen bij.

De effecten van klimaatverandering zijn niet alleen nu al zichtbaar, sommige ernstige toekomstscenario's zijn inmiddels onafwendbaar. Ook al doet de wereld vanaf nu zijn uiterste best om de uitstoot van broeikasgassen terug te dringen, voor veel koraalriffen is het nu al te laat. Zij zijn eind deze eeuw verdwenen. Maar ook andere gevolgen, zoals meer hittegolven of zware orkanen, zijn zo goed als onvermijdelijk.

Met die stevige boodschap presenteerde het IPCC, het klimaatbureau van de VN, vanochtend in het Japanse Yokohama (plaatselijke tijd) zijn nieuwste rapport.

Risico-inschatting

In zijn vorige rapportage, in september, meldde dit Intergovernmental Panel on Climate Change dat niet meer kon worden betwijfeld dat de mens het klimaat verandert. Toen schetste het ook hoe de opwarming zich zou kunnen ontwikkelen, in twee scenario's. Ten eerste voor het geval de wereld op de oude voet doorgaat en verslaafd blijft aan fossiele brandstoffen. En een tweede toekomstbeeld waarin het uiterste wordt gedaan om de trend te keren.

Ook in dat laatste scenario stijgt de temperatuur nog met één graad Celsius en gaan er allerlei alarmbellen af. "Dat is het nieuwe aan dit rapport: dat men van diverse risico's een schatting heeft gemaakt hoe groot de kans daarop is", zegt Arthur Petersen van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) en lid van de Nederlandse delegatie in Yokohama.

Hij geeft toe dat zo'n risico-inschatting een zekere mate van koffiedikkijkerij heeft, maar de wetenschappelijke kennis over klimaatverandering is groot genoeg om een gefundeerde schatting te geven. Petersen: "Het is het oordeel van experts, maar iedereen kan in het rapport nagaan waar ze dit oordeel op baseren."

Bij een opwarming van één graad (vanaf nu) komen kwetsbare ecosystemen, zoals de koraalriffen en het Noordpoolgebied, in gevaar. Bij twee graden erbij zal extreem weer, zoals droogte of heftige neerslag wereldwijde gevolgen hebben. Twee à drie graden erbij en de wereld wordt in tweeën gedeeld.

In gematigde zones, zoals Rusland en Noord-Europa, profiteert de landbouw van de opwarming, terwijl elders, met name in de tropen, door hitte en watertekorten de oogsten mislukken. Bij een opwarming van vier graden - het scenario van de fossiele verslaving - komt de mondiale voedselproductie in gevaar.

Nederland in relatief comfortabele positie

Hoe dan ook, klimaatbeleid kan niet meer volstaan met het terugdringen van de uitstoot van broeikasgassen, meldt het IPCC. De mens zal zich moeten aanpassen. En dan is het extra wrang om te moeten constateren dat arme landen, die de minste schuld hebben aan de klimaatverandering en er vaak het hardst door worden getroffen, de minste middelen hebben om zich aan de nieuwe situatie aan te passen.

Landen als Nederland verkeren in een relatief comfortabele positie maar zijn medeverantwoordelijk voor de ellende elders. "De vraag is: achten wij ons ook verantwoordelijk?", zegt Willem Ligtoet van het PBL. "De 115 landen die hun handtekening onder dit rapport hebben gezet, erkennen de ernst van de problematiek. Hopelijk draagt dat ertoe bij dat we aan oplossingen gaan werken."

Droger én natter

Een stijgende zeespiegel die de kust bedreigt. Rivieren die meer water moeten verwerken. Meer neerslag - er komt nu al per jaar 20 procent meer naar beneden dan een eeuw geleden. Maar tegelijk: drogere zomers.

De klimaatproblematiek die op Nederland afkomt, is voorlopig overzichtelijk. Bovendien zijn hier de kennis en de middelen aanwezig om bijvoorbeeld een Deltaplan uit te voeren. In de voedselvoorziening worden de veranderingen vermoedelijk het meest zichtbaar. De landbouw moet rekening houden met een zilte bodem, de consument met duurdere producten uit het buitenland

Bijlage 3

Krantenartikel De Stentor 10-10-2009

GroenLinks geeft initiatiefgroep Transition Town duwtje in de rug

APELDOORN - GroenLinks steunt het initiatief van enkele Apeldoorners om van Apeldoorn een Transition Town te maken, ofwel een stad die zich onafhankelijk maakt van het gebruik van olie en voedselimporten. Dinsdagavond is de aftrap.

Volgens GL-raadslid Ariane van Burg past het inmiddels internationale idee van Transition Towns heel goed bij de doelstellingen van haar partij. „We willen lokaal onze behoeften vervullen. We willen af van het gesleep met ananassen in vliegtuigen en van megastallen. Maar het initiatief is a-politiek, dus na de start van een werkgroep trekken we ons als partij terug. Iedereen kan zich aansluiten bij het initiatief.”

Het principe past volgens Van Burg ook heel goed bij de doelstelling van de gemeente Apeldoorn, die in 2020 op haar grondgebied evenveel (duurzame) energie wil produceren als gebruiken. Ook de CO2-balans moet dan in evenwicht zijn. „Ook gewone burgers kunnen wat doen. Minder energie gebruiken, zonnecollectoren op hun dak monteren, met de burens een auto delen en consequent groen afval scheiden. Dat is ook de kracht van Transition Towns, dit is van onderop. Mensen kunnen heel veel zelf doen. Transition Town kan hen daarbij helpen.”

Van Burg denkt dat burgers dinsdagavond veel ideeën kunnen opdoen om zelf aan de slag te gaan. „We hebben een heel leuk programma dat begint met een indrukwekkende film over Cuba. Dat land moest door de handelsboycot zelfvoorzienend worden. Ook daar droegen burgers hun steentje bij, want de film heet niet voor niets Power of Community.”

Verder komen er diverse sprekers, die zitting in een panel nemen. Daarbij gaat het over zonne-energie en windmolens, duurzaam gebruik van landbouwgrond en lokale ruilsystemen. De bijeenkomst in Gigant begint om 19.30 uur. Kaarten 5 euro. Meer informatie op www.transitiontowns.nl .